

Bestuurskundige Berichten

Magazine van de Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden

TPG Post

Port betaald
Port payé
Pays-Bas

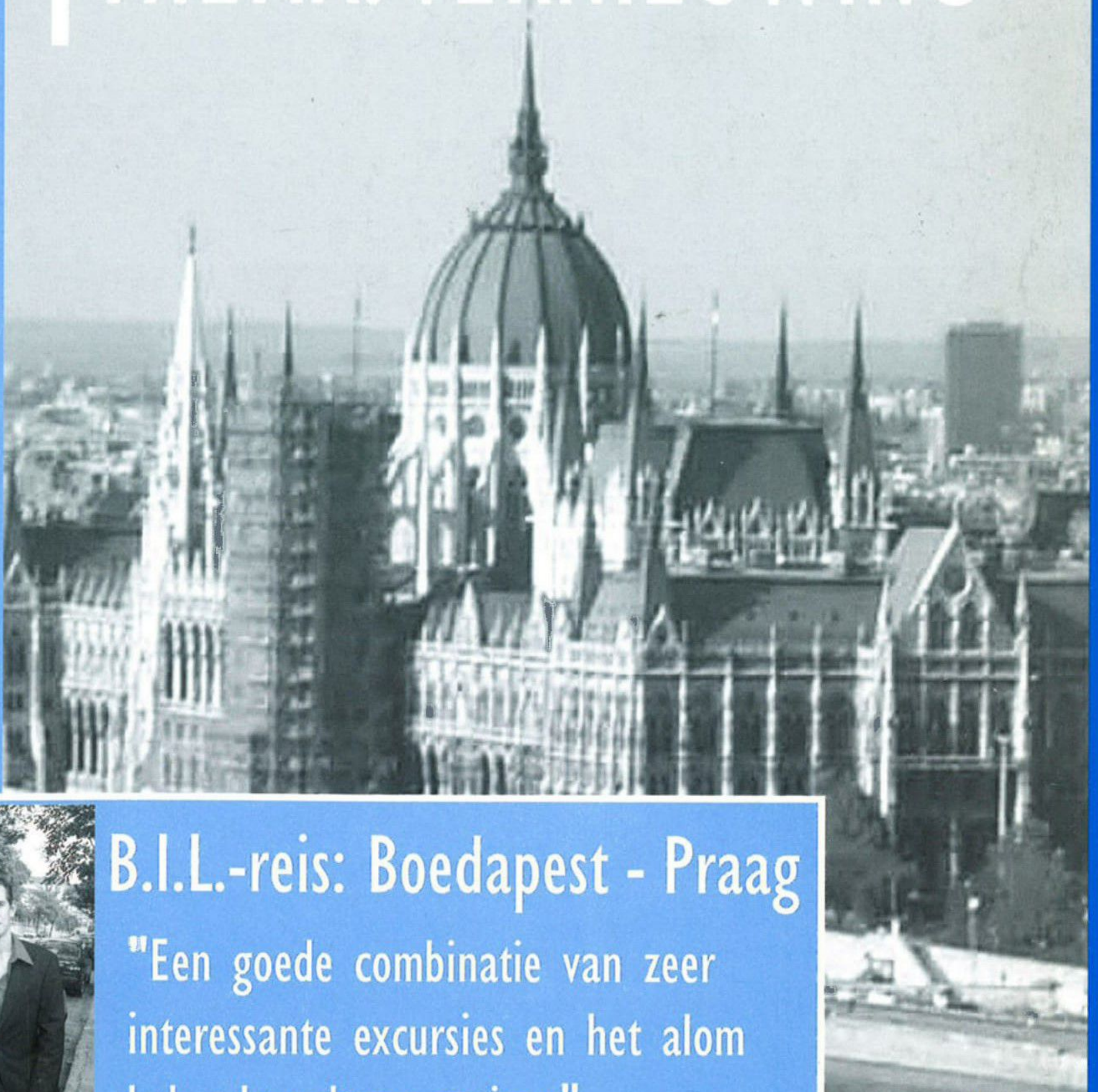
Opinie:

"Aristocratie: Plato had
misschien toch gelijk"

Beschouwing:

"Het districtenstelsel
in de recycling?"

THEMA: VERNIEUWING

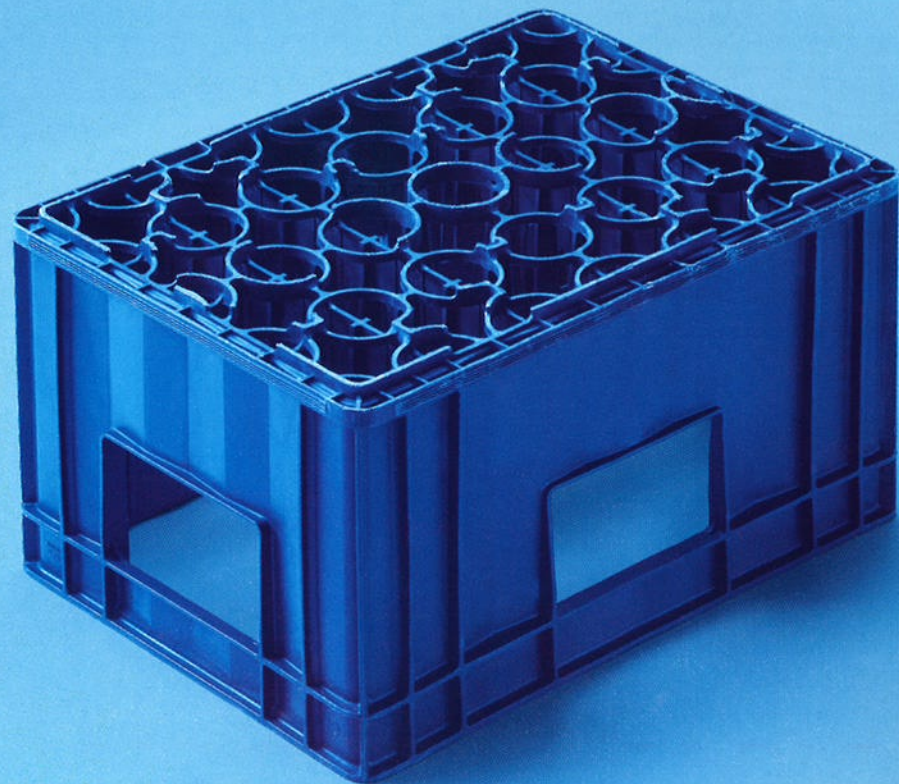

B.I.L.-reis: Boedapest - Praag

"Een goede combinatie van zeer
interessante excursies en het alom
bekende cultuur snuiven"

Dit is *niet* zomaar 'n opstapje. Dit is een opstapje van het ministerie van Financiën.

■ Een omgekeerd kratje heeft één nadeel: het is leeg. Maar daar staan veel positieve eigenschappen tegenover. Je kunt het bijvoorbeeld gebruiken als bijzettafeltje, voetenbank of opstapje. En in al die verschillende functies is dat lege kratje méér waard dan het je aan statiegeld ooit zal opleveren. Wie zo nuchter denkt, treft in deze invitatie wellicht een mooi opstapje naar een rijke carrière bij het ministerie van Financiën.

■ Bij het ministerie van Financiën draait het namelijk allemaal om kwaliteit en geld. Ons aller geld. Miljarden, die maar één keer mogen worden uitgegeven en waar dus nuchter, intelligent, met beleid en de juiste creativiteit mee moet worden omgegaan. Daar willen we woensdag 5 november graag

eens over praten met derde- en vierdejaars- studenten met een w.o.-opleiding, algemene, fiscale of bedrijfseconomie, Nederlands of fiscaal recht of bestuurskunde.

■ Het programma in het kort: 9.30 uur ontvangst en informele kennismaking, opening door minister Zalm en aansluitend workshops en discussies. Vanzelfsprekend doen we daarbij ook een boekje open over de vele opstapjes naar een fascinerende carrière. En over opstapjes gesproken: kratten zijn er - voor een ontspannen nazit - natuurlijk ook. Van 17.00 tot 19.00 uur ongeveer.

■ Het inschrijfformulier vind je op www.minfin.nl. Of bel: (070) 342 85 32. Maar reageer wel snel, want er is slechts plaats voor 80 deelnemers.

STUDENTENDAG WOENSDAG 5 NOVEMBER

Het financiële leven begint op Korte Voorhout 7

Werken bij *het Rijk* Als je verder denkt

REDACTIONEEL

Vernieuwing houdt vervanging van het oude in. Dit is de laatste BB die onder mijn verantwoording zal uitkomen. Mijn opvolger Hessel Heins staat te popelen om het stokje over te nemen en bij deze wens ik hem ook veel succes in het komende jaar. Het afgelopen jaar heb ik met veel plezier samengewerkt met de commissie BB. Koen, Bart, Peter, Robert, Marc en Reinoud zijn gouden gasten waarmee ik goede avondjes heb gediscussieerd over (bestuurskundig) relevante thema's voor de BB. Zij verdienen een groot compliment voor de prestaties die ze geleverd hebben dit jaar. De BB's waren dit jaar van een goed niveau, goed gevuld en zagen er grafisch fantastisch uit.

In deze editie wordt ingegaan op vernieuwing bij de overheid. Normaal gesproken hoort hier een interview van Thom de Graaf bij, maar helaas bleek dit niet mogelijk. Een belangrijk onderdeel van bestuurlijke vernieuwing is het dichten van de kloof tussen burger en overheid door middel van prestatie en bereikbaarheid. Thom de Graaf gaf het 'goede' voorbeeld door onbereikbaar te zijn voor onze redactie. Het secretariaat van Thom de Graaf presteerde het om een brief van 23 juni kwijt te raken. Officieel sprak de voorlichter van Thom de Graaf van 'een gedesoriënteerde postduif', die er voor zorgde dat onze brief twee maanden rondzwierf van secretaresse, naar voorlichter, naar secretaresse, naar persvoorlichter, maar bereikte helaas nooit Thom de Graaf. Toen we eind augustus eindelijk confirmatie kregen over ons verzoek voor een interview, was het voor Thom onmogelijk om nog tijd vrij te maken voor ons. Hopelijk is Thom nog in staat om binnenkort een interview met ons af te spreken.

Verschillende thema's van vernieuwing zullen aan bod komen in deze BB. Het leek me wel praktisch om eerst een begripsbepaling te schrijven, zodat het duidelijk is wat politieke en bestuurlijke vernieuwing precies inhoudt. Vernieuwing is namelijk een containerbegrip en veel politici gebruiken het zonder aan te duiden wat ze er mee bedoelen. Zo zal er ingegaan worden op dualisme bij de gemeente, ingevoerd naar aanleiding van het advies van de commissie Elzinga. Mevrouw dr. Jantien Oldersma zal ingaan op de effecten van democratische vernieuwing. Zij beschrijft in haar artikel hoe vernieuwing van het kiesstelsel nadelige gevolgen zal hebben voor de representativiteit van vrouwen in de politiek. Daarnaast komen er nog twee artikelen aan bod waar ingegaan wordt op de nieuwe politiek, gekenmerkt door de opkomst van nieuwe politieke (leefbaar)partijen bij de afgelopen verkiezingen en de nieuwe wijze van politiek bedrijven zoals Pim Fortuyn dat deed.

Verder is er in verhouding tot andere BB's een groot verenigingskatern. Dit komt, omdat er verslagen zijn gemaakt van B.I.L.-activiteiten als het EJW en de buitenlandse reis, die zeer geslaagd waren te noemen. In het studiekatern is er nog een interview te vinden van Frank de Grave over de reorganisatie bij het ministerie van Defensie en zijn er nog verslagen van extracurriculaire activiteiten als de Summer School in Letland en de Honours Class 2003 over 'Public Corruption'. Kortom, ik kan jullie met gepaste trots de laatste BB van mijn bestuursjaar aanbieden.

Veel leesplezier!

Bart van Nierop

Bestuurskundige Berichten

Postbus 9555, 2300 RB Leiden
Tel. 071-5273696
Fax. 071-5273979
E-Mail: bil@fsw.leidenuniv.nl
www.fsw.leidenuniv.nl/bil

Commissaris Bart van Nierop

Eindredactie Bart van Nierop,
Koen Bartels

Hoofdredacteur Koen Bartels

Vormgeving Bart van Horck,
Robert Vermeulen

Redactie Peter Kasbergen,
Reinoud Nuijten, Marc Verhaar,
Robert Vermeulen

Gastschrijvers: Daan Groot,
Hendriekje van der Meer, Hennie
Hoenderbos, dr. G.J. Oldersma,
Marleen den Haak, Wouter Zantinge,
Roelant Schenk, drs. C.W.M.
Nelissen, Jordy De Schepper,
Jeroen Broekema, Marije Stam

Redactieraad

Dr. F.M. van der Meer
Prof. Dr. M.R. Rutgers

Drukker Grafische Dienst UFB

ISSN 0920-5772
Copyright 2003 B.I.L.

Kopij voor de redactie Via e-mail
(bil@fsw.leidenuniv.nl) of op diskette in
Word formaat

Advertenties Dienneke Huis in 't Veld,
071-5273696

Oplage 550 stuks

Abonnement Leden van de B.I.L. ontvangen Bestuurskundige Berichten gratis thuis. Voor niet leden kost een abonnement €11,35 per jaar. Dit dient te worden voldaan op bankrekening 56.65.22.357 t.n.v. de B.I.L. Leiden o.v.v. abonnement B.B. of op giro 9200 van de ABN-Amro Leiden o.v.v. B.I.L. rekeningnummer 56.65.22.357; abonnement B.B.

Bestuurskundige Berichten is een uitgave van de Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden (B.I.L.) en verschijnt viermaal per jaar. Het is niet toegestaan zonder toestemming van de redactie op enigerlei wijze het geheel of delen van dit nummer te reproducteren. Waar redacteurs op persoonlijke titel hun mening geven is dit niet noodzakelijkerwijs die van de gehele redactie.

- Bestuurskundige Berichten -

Magazine van de Bestuurskundige Interfacultaire vereniging Leiden

September 2003

Geachte leden,

September, een maand van nieuwe dingen: nieuwe studie, vakken, stages, werk en nieuwe uitdagingen. En ook weer tijd voor een nieuwe BB!

Tegelijkertijd is september voor ons als B.I.L.-bestuur een maand van afronden en overdragen. Ons jaar zit er al bijna weer op, als ik dit schrijf nog drie weken en dan zal het nieuwe bestuur het stokje van ons overnemen. Daan zei in de vorige BB al; 'de laatste loodjes horen het zwaarst te wegen', maar wat ons betreft zijn de laatste loodjes ook erg gezellig!

Het huidige bestuur heeft deze zomer niet stil gezeten; er is druk gewerkt aan deze BB, de Almanak, de BEL gids, voorbereidingen voor activiteiten, de boekverkoop en natuurlijk de grote buitenlandse reis. Ons verblijf in Boedapest en Praag was erg geslaagd. Dertig mensen hebben genoten van de mooie steden en de interessante lezingen, ook het bier was erg lekker zoals veel mensen hebben ondervonden. Een uitgebreid verslag vindt u in op pagina 23 van deze BB.

Andere gezellige laatste loodjes waren het eerstejaars weekend en de barbecue met het huidige en het kandidaatsbestuur. Het kandidaatsbestuur zal zich in deze BB al aan u voorstellen. Zoals u zal zien bestaat het nieuwe bestuur uit één vrouw en zes mannen; is dit nu bestuurlijke vernieuwing? We zijn benieuwd wat het bestuur 2003-2004 voor bestuurlijke vernieuwingen zal doorvoeren en welke commissieleden daar dit jaar mee zullen helpen.

Namens het hele bestuur wil ik onze opvolgers alvast veel succes wensen!

Met vriendelijke groet,

Hendriekje van der Meer

POLITIEKE
VERNIEUWING
IS OOK MAAR
EEN TIJDELIJK
BEGRIIP

Loesje

5 - Vernieuwing van de overheid

De Nederlandse overheid is na de formatie een ministerspost rijker, namelijk een minister van Bestuurlijke Vernieuwing de heer Thom de Graaf. Vernieuwing is echter al jaren een issue bij de overheid. Onder het credo "Stilstand is achteruitgang" worden er bij de overheid constant vernieuwingsimpulsen gestart.

19 - Vernieuwing bij de B.I.L.

Het kandidaatsbestuur stelt zich aan u voor.

29 - Frank de Grave

Het is wel goed rekening te houden met het feit dat er geen objectieve maatstaf voor bezuinigingen is. Er is geen model waar je data in moet stoppen en waaraan je bezuinigingen kunt testen of ze niet te groot zijn.

18e JAARGANG, NUMMER 4, September 2003

BESTUURSKUNDIGE BERICHTEN

- 1 Redactioneel
- 2 Bestuurspraak
- 4 Ingezonden Brief

THEMA - VERNIEUWING

- 5 Vernieuwing van de overheid
- 7 Column: Koenfusion
- 8 Nieuwe Democratie
- 10 Achtergrond: ICT-vernieuwing & overheid
- 12 Achtergrond: De dader ligt op het kerkhof
- 14 Beschouwing: Gedualiseerde verhoudingen
- 16 Beschouwing: Het districtenstelsel in de recycling
- 18 Afsluitingsartikel

VERENIGING

- 19 Kandidaatsbestuur stelt zich voor
- 20 Bestuurlijke vernieuwing bij de B.I.L.
- 21 Activiteitenagenda en Prikbord
- 22 Kiekjes Buitenlandse Reis
- 23 Verslag: Grote buitenlandse reis
- 25 B.I.L.-lid in Leiden
- 26 Verslag: EersteJaarsWeekend 2003

STUDIE

- 27 Stageverslag: Gemeente Zoetermeer
- 28 Studieadviseur
- 29 Interview: Frank de Grave
- 31 Verslag: Honours Class
- 34 De studie bestuurskunde als wetenschap
- 36 Verslag: Baltic Summerschool
- 37 De mondige burger vs de mondige overheid
- 38 Kiekjespagina
- 39 TUB

Rectificatie:

In de vorige editie van de BB is door miscommunicatie de bronvermelding bij het stuk van Jeroen van Nierop over "crises en de media" niet goed weergegeven. De redactie verontschuldigt zich hiervoor.

Bestuurskundige Berichten
Postbus 9555
2300 RB Leiden

Leiden, Augustus 2003

Beste redactie BB,

Het valt me op dat er weinig schriftelijke reacties aangaande in de BB gepubliceerde stukken en aanverwante onderwerpen binnenkomen. Derhalve hoop ik, met in het achterhoofd het spreekwoord 'als er één schaap over de dam is volgen er meer', middels deze brief het goede voorbeeld te geven.

Waar ik me zeer aan stoort, en wat tevens de reden is voor dit schrijven, is het in mijn optiek danig ontbreken van de academische mentaliteit bij de hedendaagse studenten en mijn enigszins teleurstellende ervaringen met sommige aspecten van de universiteit. Ik moet bekennen dat ik vooraf aan mijn academische carrière een zeer geromantiseerd beeld had van studeren, een beeld waaraan de realiteit zich helaas niet wil conformeren. Ik verwachtte als naïeve scholier terecht te komen in een wereld waar academici in dienst van de wetenschap in stoffige bibliotheken tot diep in de nacht zaten te zwoegen op materie die velen al snel het hoofd deed verliezen. Ik verwachtte verstrooide professoren aan te treffen in collegezalen met louter een bord met krijtjes en houten banken waar boodschappen van studenten uit lang vervlogen tijden in stonden gekerfd. En bovenal verwachtte ik studenten die hongerig na zes jaar school zich vol overgave en niet meer beperkt door tijd en ruimte zouden storten op interessante theses en studieverenigingblaadjes, welke ze zouden bekritisseren vanwege het academisch onbenul van de redactie. Helaas, ik kreeg al spoedig in de gaten dat ik mij de realiteit verkeerd had voorgesteld en mijn romantische beeld drastisch moest bijstellen. Overigens ging laatst mijn hart nog wel even wat sneller kloppen bij de aanblik van het 'zweetkamertje' in het academiegebouw aan het Rapenburg toen een huisgenoot afstudeerde en op de muur zijn handtekening mocht zetten. Dat kamertje, wat een prachtig symbool voor eeuwenlange academische traditie!

Ik begrijp wel dat de universiteit meegaat met zijn tijd en niet kan ontkomen, aan door de tijdsgeest ingegeven, vernieuwing die onvermijdelijk samengaat met een verandering in het academisch denken en doen. Wat ik echter niet wens te aanvaarden is dat het merendeel van de studenten enkel lijkt te studeren om een hoop lol te hebben in het studentenleven en een diploma te halen, om vervolgens een goedbetaalde baan te gaan zoeken. Draait een academische opleiding dan niet om zelfontplooiing, discussiëren en boeken lezen die je niet hoeft te lezen voor een tentamen, maar puur om wat kennis en inzichten op te doen? En om de link te leggen naar de BB: wordt dat blaadje dan niet gemaakt om gelezen te worden? Worden de artikelen niet geschreven om op te reageren enkel en alleen omdat je het niet eens bent met wat er in het blad staat en je mening graag wil ventileren? Ik kan talloze mogelijke redenen noemen waarom de mentaliteit van studenten zo veranderd is. Vanwege het feit dat veel geld verdienen en carrière maken tegenwoordig meer gewaardeerd lijkt te worden dan in dienst van de wetenschap onderzoek te verrichten bijvoorbeeld. Of omdat mensen zich door toenemend individualisme niet meer willen rekenen tot een groep van academici en de universiteit meer als opleidingsinstituut zien dan als eeuwenoud bolwerk van mensen die graag met elkaar ideeën uitwisselen om van elkaar te leren en idealen te verwezenlijken.

Waar ik voor pleit is een herleving van de academische mentaliteit die wat mij betreft vooral gestalte moet krijgen door meer betrokkenheid en activiteit van studenten. Het is toch te gek voor woorden dat sommige artikelen in de BB van twijfelachtig niveau zijn of zeer controversieel, maar dat er van de honderden bestuurskundestudenten die het blaadje onder ogen krijgen er niemand reageert met een ingezonden brief of artikel, zelfs niet na aanhoudend aandringen van de redactie!

Het gezegde 'vroeger was alles beter' is reeds lang geleden tot een clichématige uitspraak geworden en ironisch genoeg beklagde Socrates zich reeds over de mentaliteit van de jeugd. Maar misschien waren sommige dingen vroeger toch echt beter en ik hoop dan ook dat de student als *homo academicus* weer wat ouderwetse betrokkenheid gaat tonen. Met een brief reageren op een artikel in het verenigingsblaadje lijkt me een goed begin.

Anoniem
De naam van de schrijver is bij de redactie bekend

Vernieuwing van de Overheid

Herkomst en begripsbepaling

Het Nederlandse kabinet is na de formatie een ministerspost rijker, namelijk een minister van Bestuurlijke vernieuwing, in de persoon van Thom de Graaf. Vernieuwing is echter al jaren een issue bij de overheid. Onder het credo '*stilstand is achteruitgang*' worden er bij de overheid constant vernieuwingsimpulsen gestart. Vernieuwing is op zich zelf goed, want het impliceert een verandering van een gedateerde en inefficiënte manier van werken. Hoewel vernieuwing mooi klinkt uit de monden van politici is het niet altijd duidelijk wat er mee bedoeld wordt. Vernieuwing is een containerbegrip dat te pas en te onpas gebruikt wordt. In dit artikel wil ik ten eerste proberen te beschrijven waar het begrip vernieuwing vandaan komt. Daarnaast probeer ik aan te geven welke soorten vernieuwing er zijn en wat deze precies inhouden. Ik zal drie soorten vernieuwing behandelen, namelijk bestuurlijke, staatsrechtelijke en politieke vernieuwing. Voor ik dat doe, begin ik echter met een korte beschrijving van de gebeurtenissen die geleid hebben tot een minister van Bestuurlijke Vernieuwing.

Herkomst Vernieuwingsdrang

Sinds de waargenomen crisis in de verzorgingsstaat, in de periode eind jaren '70 tot begin jaren '80, worden er hervormingen gestart om de overheid te veranderen. Het terugbrengen van de grootte van de overheid, verzelfstandiging en financiële hervormingen (bezuinigingen) zodat de overheid een efficiency winst kan maken. Deze hervormingen in Nederland zijn ook wel bekend geworden als de 'Grote Operaties' onder het kabinet Lubbers I (Rosenthal, 1996:28). Deze periode van bestuurlijke hervorming was voornamelijk gericht op het verbeteren van overheidsprestaties door middel van deregulering, privatisering en decentralisatie.

Het begrip bestuurlijke vernieuwing kwam op de bestuurlijke agenda in de jaren '90 (Rosenthal, 1996:40-41). Volgens Nelissen & Dragt lagen er vijf maatschappelijke ontwikkelingen ten grondslag van de roep om bestuurlijke vernieuwing (Nelissen, 1996:20). Ten eerste de eerder genoemde '*crisis in de verzorgingsstaat*'. Te veel burgers werden afhankelijk van het sociale systeem, waardoor het systeem niet langer betaalbaar was voor

"Door middel van bestuurlijke vernieuwing moet de overheid het vertrouwen terugwinnen"

de Nederlandse overheid. Een tweede ontwikkeling was het '*verlies van vertrouwen van de burger in de overheid*'. Door middel van beter presteren door bestuurlijke vernieuwing moet de overheid het vertrouwen terugwinnen. Ten derde was er het '*ongenoegen over het politiek-bestuurlijk bestel*'. De burger is vervreemd van de politiek en bestuurlijke vernieuwing moet de relatie tussen overheid en burger verbeteren. Als vierde noemen Nelissen & Dragt de tendens van '*democratisering van de samenleving*'. De traditionele gezagsverhoudingen verdwijnen doordat democratie als waarde een steeds centralere rol gaat spelen in de samenleving. Door middel van

bestuurlijke vernieuwing moet de overheid zich aanpassen aan deze ontwikkeling. Als laatste ontwikkeling noemen Nelissen & Dragt de '*opkomst van de calculerende burger*'. De individualisering van de Nederlandse samenleving bevordert het calculerende gedrag van de burger. Burgers gaan steeds meer denken vanuit eigen belang en steeds minder vanuit het collectieve belang. De overheid dient met haar beleidsvoering uit te gaan van een burger die steeds meer vanuit het eigen belang denkt.

Vanuit de politiek worden verschillende commissies gestart om mogelijkheden voor vernieuwing te onderzoeken die deze ontwikkelingen het hoofd zouden kunnen bieden. Enkele bekende zijn de commissie-Wiegel (departementale herindeling), de commissie-Franssen (decentralisatie), de commissie-De Koning (kiesstelsel) en de commissie-Van Thijn (burgemeester). Recenter commissies zijn de commissie-Elzinga, die de mogelijkheden voor dualisme in het lokaal bestuur en de gekozen burgemeester hebben onderzocht; en de commissie-Wallage, die met het rapport '*In dienst van de democratie*' de mogelijkheden van ICT voor overheidscommunicatie in kaart heeft proberen te brengen. In het kabinet Balkenende II is er zelfs een minister voor Bestuurlijke vernieuwing aangesteld. Bestuurlijke vernieuwing staat dus hoog op de politieke agenda, maar het blijft een kreet die door politici en bestuurders verschillend geïnterpreteerd wordt. Ik zal hieronder proberen om bestuurlijke vernieuwing te definiëren.

Definitie Vernieuwing

Er zijn drie soorten vernieuwing die ik hieronder zal proberen te definiëren: *bestuurlijke*; *staatsrechtelijke*; en *politieke vernieuwing*.

Het definiëren van bestuurlijke vernieuwing is niet makkelijk, want iedereen ziet vernieuwing vanuit zijn eigen referentiekader. Ik zal beginnen met het taalkundig definiëren en zal van daaruit het begrip proberen nader te specificeren. Bestuurlijke vernieuwing bestaat uit twee

elementen, namelijk 'bestuurlijk' en 'vernieuwing'. Het begrip 'vernieuwing' kan omschreven worden als 'het geheel of ten dele nieuw maken, dan wel het oude, het versleten, het onbruikbare vervangen'. Hieruit blijkt het 'hoera'-gehalte van de kreet bestuurlijke vernieuwing. Het impliceert namelijk dat de gedateerde, onbruikbare manier van werken vervangen wordt, en wie wil dat nou niet? Vernieuwing is wat dat betreft niet alleen een verandering, maar juist ook een verbetering (Nelissen, 1996:19).

"... het 'hoera'-gehalte van de kreet bestuurlijke vernieuwing"

Het adjectief 'bestuurlijk' verwijst naar het openbaar bestuur in zijn algemeen, dat wil zeggen alle overheidsorganen. Rosenthal verwijst naar alle structuren en processen, waarbinnen bindende beslissingen genomen worden (Rosenthal, 1996:20).

Bestuurlijke vernieuwing heeft dus impliciet te maken met het verbeteren van het functioneren van het openbaar bestuur. Bestuurlijke vernieuwing moet niet verward worden met andere soorten vernieuwing als staatsrechtelijke vernieuwing en politieke vernieuwing. Hoewel deze begrippen vaak naast elkaar gebruikt worden, betekenen ze iets anders. Via een korte definiëring van deze soorten vernieuwing probeer ik begripsverwarring te voorkomen.

De Jong beschouwt staatsrechtelijke vernieuwing als de institutionalisering van de resultaten van politieke en bestuurlijke vernieuwing in het constitutionele systeem (De Jong, 1993:97). In andere woorden is staatsrechtelijke vernieuwing het wettelijk vastleggen van politieke en bestuurlijke vernieuwing. Voorbeelden van staatsrechtelijke verandering zijn het

aanpassen van het kiesstelsel, departementale herindeling, een gekozen burgemeester, of een aanpassing van de ministeriële verantwoordelijkheid in de grondwet.

Staatsrechtelijke vernieuwing wordt vaak verward met politieke vernieuwing. Bij politieke vernieuwing gaat het echter om vernieuwingen in het politieke systeem (politieke partijen, politieke organen, politieke besluitvorming en de relatie politiek-burger). Dit is dus ook iets anders dan bestuurlijke vernieuwing, want daarbij gaat het om veranderingen in het bestuurlijke systeem (overheidsorganen, ambtelijke procedures, bestuurlijke besluitvorming, relatie openbaar bestuur-burger) (Nelissen, 1996:24). De Jong ziet politieke vernieuwing puur als instrument voor een herstel van het vertrouwen tussen kiezers en gekozenen (De Jong, 1993:97). Frissen betoogt dat politieke en bestuurlijke vernieuwing onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Bestuurlijke vernieuwing noodzaakt volgens Frissen politieke vernieuwing. Het openbaar bestuur vernieuwt zich volgens Frissen in een hoog tempo uit de noodzaak zich aan te passen aan haar omgevingseisen (burgers, bedrijven en maatschappelijke groeperingen). De politieke vernieuwing blijft echter achter,

aangezien zij niet genoeg druk ondervindt van haar omgeving (de kiezer) (Nelissen, 1996:25). Frissen schreef dit in 1993, inmiddels ziet de politiek na Pim Fortuyn ook in dat zij moet vernieuwen om het vertrouwen van de kiezer terug te winnen. Een minister van Bestuurlijke Vernieuwing kan geïnterpreteerd worden als een stap in die richting.

Hopelijk ben ik er in geslaagd om het begrip bestuurlijke vernieuwing te verduidelijken. De term bestuurlijke vernieuwing is in de jaren '90 opgekomen uit de gedachte dat het openbaar bestuur aan revisie toe was. De overheid slaagde er niet in om efficiënt te werken, het contact met de burger was verloren en de kwaliteit van de dienstverlening bleef achter. Bestuurlijke vernieuwing was noodzakelijk en vele commissies hebben een aanzet tot vernieuwing gemaakt. Meer dan tien jaar later is er zelfs een minister van bestuurlijke vernieuwing in de persoon van Thom de Graaf benoemd. Binnen vier jaar wil minister De Graaf concrete resultaten hebben. Bestuurlijke vernieuwing is een continu proces, want van de overheid wordt verwacht dat het zich constant vernieuwt en dus verbetert. Dus ook na deze vier jaar zal er bestuurlijke vernieuwing plaatsvinden.

Minister De Graaf

Bart van Nierop

Bronnen

Jong, H.M. de, 'Openbaar bestuur en bestuurskundig onderwijs; aanzet tot discussie', in: *Bestuurskunde*, nr.2, 1993, p. 94-103
 Nelissen, N.J.M., A.J.A. Godfroy, P.J.M. de Goede, *Vernieuwing van Bestuur, inspirerende visies*, Coutinho, Bussum, 1996
 Rosenthal U., A.B. Ringeling, M.A.P. Bovens, P. 't Hart, M.J.W. van Twist, *Openbaar Bestuur, beleid, organisatie en politiek*, Samsom HD Tjeenk Willink, Alphen a/d Rijn, 1996

Silvio for President

De EU wordt steeds zelfbewuster en gaat steeds meer op basis van gelijkwaardigheid samenwerken met de VS, aldus Paul de Hen in de Elsevier van 16 juli jongstleden. Uit dit artikel werd verder duidelijk hoe de daadkracht en slagvaardigheid van de EU zich steeds verder uitbreidt. Binnen de politieke arena moet men steeds meer rekening gaan houden met de Unie. Dit verschijnsel is eigenlijk geen nieuwtje. Evenmin is het probleem van de geringe aandacht onder de bevolking voor de EU een recent struikelblok in de opmars van de Europese eenwording. Wellicht dat meer media-aandacht hier als een breekijzer kan dienen. En wie kan dat beter hanteren dan de omstrede Italiaanse premier Silvio Berlusconi?

"Europeanen kregen eens wat anders te zien dan het standaard beeld van de 'grijze-muizen-ver-van-mijn-bed-show'"

Grote opschudding in het Europees Parlement werd veroorzaakt door de aanstelling van Berlusconi tot voorzitter. Nog grotere opschudding veroorzaakte het eerste debat, waarin de kersverse voorzitter het vuur aan de schenen werd gelegd. Tijdens dit inmiddels roemruchte debat vergeleek Berlusconi een Duitse Europarlementariër met een nazi-kampbewaker. De media stonden er bol van. Een goede zaak, eindelijk kregen de Europeanen een beeld te zien van Europa dat niet voldeed aan het standaard beeld van de 'grijze-muizen-ver-van-mijn-bed-show'. Weliswaar negatieve publiciteit, maar publiciteit is publiciteit en de EU kan in haar roep om aandacht elke letter gebruiken. Met een voorzitter van de EU als Berlusconi, die in eigen land ook al onder vuur ligt, zullen er waarschijnlijk nog vele letters aan gewijd worden.

Helemaal vreemd is het gebrek van interesse voor de EU natuurlijk niet. Het blijft een vergaande vorm van indirecte democratie, die bovendien nog onvoldoende gelegitimeerd is. Of zoals Bart Tromp haar typeert in het boek *'Democratie in verval?'*: 'een politiek lichaam dat van de formele democratische legitimatie van de deelnemers in nationale termen gebruik maakt om los van elke feitelijke democratische verantwoording, en buiten de openbaarheid, tot onderlinge overeenkomsten te komen over Europa.' Tromp wijst er onder andere op dat de EU nooit bedoeld of georganiseerd is geweest als democratische politieke institutie, het eerder een instrument is van nationale regeringsleiders om de positie van de eigen staat te verbeteren, dat de bestaande speelruimte voor de leidende politici een aangenaam verschijnsel is, en bovendien de sociaal-politieke voorwaarden voor een ware Europese democratie ontbreken. Er zijn gewoon geen Europese strijdpunten en al helemaal geen Europese media. Aandacht van de nationale media voor de EU zou dus een welkome ontwikkeling zijn. De Unie zal dan meer in het dagelijkse wereldbeeld van Jan met de pet komen.

Met andere woorden, wanneer de EU een wekelijks item weet te worden bij Hart van Nederland en Piet Paulusma het voltallige Europees Parlement 'Oant Moarn' weet laten te zeggen, zal het met de belangstelling voor de EU wel goed komen. Gelukkig is er Silvio Berlusconi, daar mogen ze in Brussel zich wel voor in hun handjes knijpen.

"De EU blijft een vergaande vorm van indirecte democratie, die bovendien nog onvoldoende gelegitimeerd is."

Koen Bartels

Nieuwe Democratie

Waarom Fortuyn de democratie nieuw leven inblies en Plato misschien toch gelijk heeft.

Democratie vindt men in Nederland een groot goed. Soms komt het de heren en dames politici slecht uit dat in Nederland iedereen mag stemmen, zoals bij de voorlaatste verkiezingen, alwaar de heer Fortuyn middels eerder tentoongespreide demagogie postuum een zo klinkende verkiezingsoverwinning behaalde. Die storm waaide echter over en alles was een jaar na de moord weer pais en vree in politiek Nederland. De zetels werden bij de herkansingsverkiezingen in januari jongstleden weer ouderwets verdeeld tussen de traditionele partijen. Los van wat gekonkel tussen de meest voor de hand liggende regeringspartners die er, hoewel ze qua ideologie nog net niet van stuivertje hebben gewisseld, toch niet uitkwamen is het weer *politics as usual* in de Haagse stolp. Prominente en goedbetaalde posities worden, om maar met enkele clichés te spreken, weer door regenten in achterkamertjes naar elkaar toegespeeld. Persoonlijk stoor ik me daar nauwelijks aan en ik koester ook niet de illusie dat het binnen de LPF anders is gegaan, maar laat dit 'de man op straat' alsjeblieft niet horen! Zó kan Pim het toch nooit gewild hebben?

De verkiezingsoverwinning van Pim Fortuyn heb ik met plezier gadegeslagen en ik werd er op aangename wijze weer eens aan herinnerd wat democratie ook al weer was. Immers, ik kan me geen man heugen die het volk zo kon bespelen als Fortuyn. Melkert en consorten vergaten prompt dat ook zaken als charisma en een zeker 'dandyisme' konden bijdragen aan het bereiken van het ultieme doel in een democratie: het winnen van de stem van het volk. Nuance in politieke ideeën en betaalbaarheid van oplossingen werden plotseling niet zo belangrijk meer, het kwam neer op de edele kunst van de aloude *retorica*, waarbij de drogredenen, zoals het een goed debater betaamt, niet achterwege werden gelaten. Het gooien van modder waar de meeste debatten tussen de strijdende partijen in eindigden vond ik geenszins vervelend om naar te kijken, sterker nog, ik smulde ervan. En ik weet zeker dat velen in Nederland met mij mee hebben gesmuld. Behalve links Nederland en bepaalde prominenten, die het niet konden nalaten bij elke gelegenheid te stellen dat 'het fatsoen

in het debat was verdwenen'. Waar ik naar toe wil met mijn pleidooi is het volgende: als we in Nederland zo gek zijn op democratie moeten we bereid zijn te accepteren dat er zo nu en dan iemand opstaat die niet exact hetzelfde saaie pak draagt als zijn dertig partijgenoten. Iemand die stemmen probeert te winnen door niet op de publieke zenders teksten te spuien die half Nederland niet begrijpt maar zich op de commerciële zenders van 'Jip en Janneke taal' bedient en zo een deel van het electoraat bereikt wat anders nooit op een excentrieke, kale homoseksueel had gestemd. Willen we niet dat deze mogelijkheid zich nog eens voordoet, dan moeten we de democratie afschaffen.

In het vorige ging ik ervan uit dat we op dit moment in Nederland een democratie hebben, maar bij die bewering zijn vraagtekens te zetten. Ik zal eerst enkele bedenkingen uiten die ik bij het huidige democratische systeem heb en vervolgens uiteenzetten waarom nou toch die Plato

in de titel misschien wel eens gelijk heeft.

"Nuance in politieke ideeën en betaalbaarheid van oplossingen werden plotseling niet zo belangrijk meer"

Allereerst wil ik een klassieke kanttekening zetten bij democratie in Nederland. Het opkomstpercentage bij de nationale verkiezingen in 2003 is weliswaar niet meer zo hoog geweest sinds 1989, maar met een opkomstpercentage van 80 % en een aantal kiesgerechtigden van 12 076 711¹ mensen hebben dus 2 415 342 mensen (bijna tweeënhalf miljoen mensen) niet gestemd. Democratie, 'het volk aan de macht', moeten we voortaan maar vertalen met, 'een deel van het volk aan de macht'. Naast dit bezwaar zijn er nog vele andere kanttekeningen te

Plato

maken tegen de puurheid van het democratische systeem in Nederland. Bijvoorbeeld het feit dat na gestemd te hebben, het volk geen enkele vorm van invloed meer kan uitoefenen op de kabinetsformatie. Ik wil er één (tweeledig) bezwaar even uitlichten en er dieper op ingaan: het onvermogen van het electoraat om te stemmen op wie ze willen. En nog bezwaarlijker: het onvermogen van het volk om te bepalen wie welke functies gaat bekleden in de regering. Theoretisch gezien kan iedereen zich kandidaat stellen voor de Tweede Kamerverkiezingen, maar in de praktijk blijkt de selectieprocedure die zittende partijen hanteren ondemocratisch. Dit zou ik niet bezwaarlijk vinden wanneer de selectieprocedure zich zou toespitsen op eigenschappen als intellect en kunde, maar het is eerder regel dan uitzondering dat men op de kieslijst voor een zittende partij komt door middel van vriendjespolitiek. Dit fenomeen keur ik absoluut niet af als politiek, maar wel als democratisch verschijnsel. De spoeling is in Nederland erg dun als het gaat om mensen die zich politiek willen inzetten in een vertegenwoordigend orgaan. Dit is te zien aan de lage ledenaantallen van politieke partijen - 4% van de Nederlandse bevolking was in 2001 lid van een politieke partij² - en daarbij komt dat slechts een fractie van deze 4% zich kandidaat wil stellen voor een

vertegenwoordigende functie. Een nieuwe partij oprichten kan natuurlijk ook. Echter de geschiedenis leert dat deze partijen nauwelijks een rol van betekenis spelen bij de verkiezingen, omdat ze de middelen voor een grote campagne niet hebben of nauwelijks aandacht krijgen van de media. Er worden wel wat stemmen op de nieuwe partij uitgebracht, maar de kiesdrempel halen ze vrijwel nooit. Het gevolg van de beperkte keuze die het electoraat heeft bij verkiezingen en de volledig ondemocratische benoeming van leden van de regering hebben tot gevolg dat soms, naar mijn mening, volledig incompetente politici functies mogen gaan bekleden. Op deze posten stapelen ze soms blunder op blunder en sommige functionarissen zelfs als ordinaire stroman/vrouw. Dat is absoluut politiek, maar zeker geen democratie.

Ik kan nog vele bezwaren opnoemen tegen het democratische systeem in Nederland op dit moment, maar ik wil even nu uiteenzetten waarom ik Plato in de titel noemde. Plato noemt namelijk aristocratie - regering van de meest wijze mannen - als beste staatsvorm. Nu is het eigenlijk ongepast om zomaar Plato erbij te gaan halen, maar het gaat me even om een alternatief voor democratie. In mijn optiek is democratie niet het grootste goed, maar simpelweg het beste alternatief voor chaos en anarchie.

Echter, wanneer het democratische proces zoveel gebreken toont en zo gefrustreerd wordt als op dit moment in Nederland gebeurt - ik heb nog lang niet alle gebreken en bezwaren genoemd - vraag ik me af of we niet moeten zoeken naar een alternatieve staatsvorm, of dat we onze definitie van democratie wat moeten aanpassen. Natuurlijk is democratie een ideaaltipe en zul je het ideaal nooit bereiken. Maar als in Nederland democratie eigenlijk gewoon betekent dat het volk eens in de vier jaar de gang naar de stembus mag maken en dat vervolgens de baantjes weer verdeeld worden, vraag ik me af of we er niet beter aan doen de baantjes dan maar te verdelen over de meest wijze mannen en vrouwen van het land in plaats van de meest 'vriendjespolitiek-bedrijvende' mannen en vrouwen in Nederland. Hoe je die wijze mannen en vrouwen vervolgens gaat controleren ga ik hier nu niet behandelen, maar daar valt wel een mouw aan te passen.

Concluderend kan ik stellen dat mijn frustraties over het democratische systeem leiden tot serieus nadenken over de geldigheid van democratie in Nederland. Zeker omdat ik me mateloos irriteerde aan de zittende 'democraten' die de enige persoon die in lange tijd effectief zijn democratisch recht uitoefende weghoonden en zwartmaakten omdat ze hun eigen positie in gevaar zagen komen. Politiek is vuil en dat accepteer ik, maar ik accepteer niet dat onder het mom van democratie ondemocratische processen plaatsvinden en een gezonde sceptische houding vind ik dan ook broodnodig.

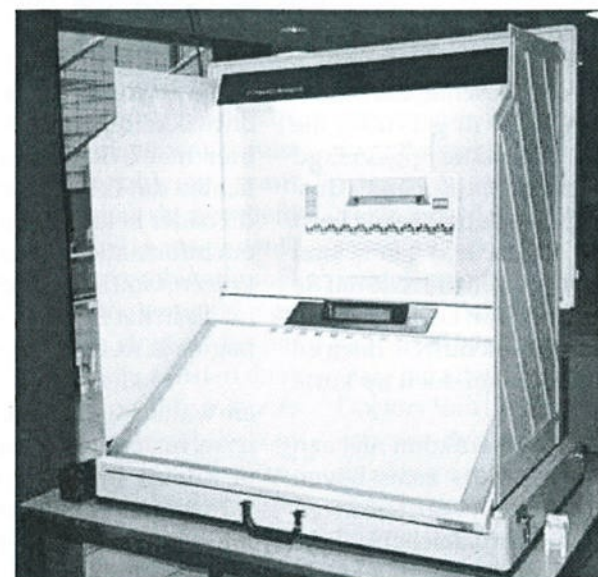
Peter Kasbergen

Bestuurlijke vernieuwing - bijvoorbeeld gebruik van referenda en ICT - moet leiden tot directere democratie. Of dit ideaal te verwezenlijken is zal ik in een volgend stuk aan bod laten komen. Een stuk insturen over dit onderwerp kan natuurlijk ook!

Noten

¹ <http://statline.cbs.nl/StatWeb> (uitslag Tweede kamer verkiezingen 2003)

² <http://statline.cbs.nl/StatWeb> (politieke participatie)

Vernieuwing: de stembus

ICT-vernieuwing & Overheid

"Consensus onmogelijk bij informatiemanagement"

Op 27 augustus 2001 presenteerde de commissie Doctors Van Leeuwen haar rapport met als titel "Burger en overheid in de informatiesamenleving". Een zoveelste rapport zou je kunnen zeggen dat past in de Nederlandse poldercultuur. Een rapport van compromis en vol ideeën hoe het zou kunnen. Toch verschilde dit rapport volgens mij van de rest die op de stapel liggen. In het rapport gaat men na welke rol ICT zou kunnen gaan spelen bij de communicatie met burgers. De inleiding van het rapport is opmerkelijk en de eerste twee hoofdstukken liegen er eveneens niet om.

Informatie en Communicatie Technologiën zijn naar mijn persoonlijke mening een van de factoren die bepalend zullen gaan worden bij de overheid. Het zal een voorname rol gaan spelen bij de overheidscommunicatie naar burgers toe, dat wordt uitgebreid in het rapport behandeld. ICT is eveneens een belangrijke (toekomstige) factor die een grote rol gaat spelen bij de vernieuwing van het openbaar bestuur. In dit artikel wil ik uiteenzetten wat een deel van de rol van ICT zou kunnen worden binnen de overheid en wat de gevolgen zijn van de integratie van ICT. Allereerst zal ik kort enkele punten uit het rapport Doctors van Leeuwen aanhalen, waarna nader zal worden ingegaan op één detail: informatiemanagement. Eindigend zal het stuk worden afgesloten met een nieuwe kijk op "the big picture" die in het rapport wordt beschreven.

Als eerste wordt in het rapport Doctors Van Leeuwen de opmerking gemaakt dat wij ons tegenwoordig in een transformerende samenleving bevinden. Waren we in het begin van de twintigste eeuw nog in het midden van de zogenaamde industriële samenleving, nu zitten we midden in de "informatierevolutie". Voornamelijk door de komst en verfijning van de computer is er een transformering van de samenleving gaande, die uiteindelijk zal leiden tot wat Doctors Van Leeuwen noemt de "informatiesamenleving". Het grote verschil tussen de oude en de nieuwe samenleving is dat waar in de industriële samenleving, fysieke capaciteiten werden vergroot, nu de intellectuele capaciteiten worden

vergroot. Informatie is (en zal nog meer) onafhankelijk van tijd en ruimte beschikbaar zijn en zal ook niet meer enkel passief maar ook actief gebruikt worden. De klant kan zelf kiezen wat hij wil, waar hij het wil en wanneer hij de informatie wil. Hoe dit voor te stellen? Een voorbeeld: luisterde je vroeger nog braaf naar je autoradio om de files te horen, tegenwoordig is dit (voor de beter verdienenden onder ons) overbodig door middel van een ingebouwd navigatiesysteem wat via een GPS verbinding die voor je de snelste weg uitstippelt. Hierbij worden files en wegversperringen automatisch in acht genomen en hoeft de gebruiker verder niets meer te beluisteren. Informatie is dus waar dan ook en wanneer dan ook beschikbaar, maar belangrijker nog het is de gebruiker die bepaalt welke informatie opgevraagd wordt, informatie "on demand" dus. Deze technologische ontwikkeling heeft zich in zéér korte tijd zéér snel ontwikkeld en het is om die rede dat de commissie Doctors Van Leeuwen geen langetermijnspraak durft te doen en met haar rapport enkel doelt op korte termijn.

De overheid ontkomt niet aan dit transformatieproces zoals boven beschreven. Doctors Van Leeuwen schetst een aantal maatschappelijke trends die zich tengevolge van de informatiesamenleving met ICT afspeelen. Als eerste beschrijft hij

horizontalisering. Hiermee bedoelt hij dat alle actoren in de beleidsarena door de ontwikkelingen op gebied van ICT steeds meer qua kennisniveau naar elkaar toe trekken met als gevolg een toenemende horizontale verantwoordelijkheid. ICT vergroot ook de transparantie van de overheid en de burgers (of organisaties) zijn niet meer bewust onwetend te houden door overheden. Deterritorialisatie en virtualisering zijn de tweede en derde trend die de commissie beschrijft. Alles wordt niet meer (zoals boven besproken) aan tijd en ruimte gebonden en kan virtuele vormen aannemen. Dit kan belangrijke, vaak juridische, gevolgen hebben. Wat te denken van iemand die vanuit het buitenland, meestal een klein eilandstaatje, een goksite op het internet aanbiedt die volgens de Nederlandse wet niet mag worden gevoerd. Is de Nederlandse bezoeker dan strafbaar? Is de aanbieder strafbaar als hij bewust op een Nederlandse doelgroep mikt?

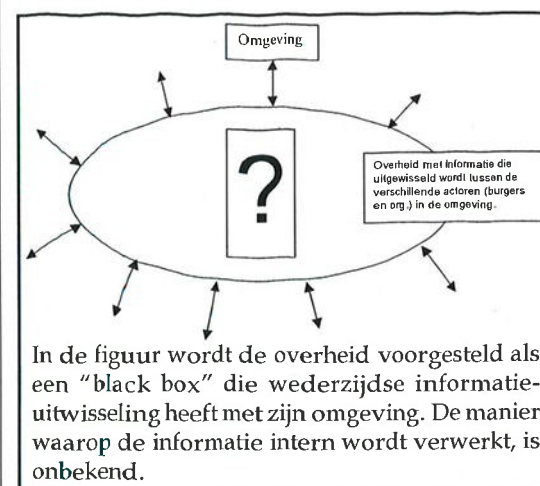
"Informatie is (en zal nog meer) vrij van tijd en ruimte beschikbaar zijn en ook niet meer enkel passief maar ook actief"

Als laatste belangrijke ontwikkeling noemt de commissie nog de voor de hand liggende versnelling. Alle tegenwoordige trends ontwikkelen zich nu in decennia, terwijl men bij de industriële samenleving sprak over ontwikkelingen van honderden jaren.

Goed, dit waren een aantal ontwikkelingen, maar wat kunnen we hier mee? Ik wil nu een punt eruit lichten dat ik het belangrijkste vind en dit nader bekijken, namelijk de vrijheid om informatie vrij van tijd en ruimte te krijgen. Grafisch ziet de overheid er dan uit als in het figuur dat op de volgende pagina is weergegeven.

Iedere burger kan waar dan ook en wanneer dan ook bij de overheid terecht voor informatie. Het probleem is alleen hoe overheden met die informatieverstrekking aan en de informatieverstrekking van de burgers om gaan. Kortom hoe kunnen overheden

informatie het beste managen?

Om op deze vraag antwoord te kunnen geven is het van belang eerst het begrip informatiemanagement concreet en gedetailleerd te definiëren. Luitjens en Griepink definiëren het begrip in hun boek "Overheid en informatie - werkprocessen en informatiestromen van de overheid" als: "het geheel van activiteiten, gericht op het sturen en beheersen van het inhoudelijk, organisatorisch en technisch ontwerpen, ontwikkelen en instandhouden van de informatie-huishouding. Verder zijn er volgens hun binnen een organisatie drie actoren die direct te maken hebben met de invoer van informatie-management: de gebruikers, de deskundigen en het management zelf. De deskundigen zijn de tolken die het systeem afstellen op de wens van de gebruikers. Het management bespreekt, eventueel interorganisatieel, welke systemen en hoe ze worden toegepast. Vooral als het om ICT systemen gaat heeft het management een grote vinger in de pap.

En bij het management zit juist nu ook het grote probleem, want waaruit bestaat binnen de overheid precies nou eigenlijk het management? Dit zijn de politici in combinatie met het "ambtenaren-management" van een departement. De doelen die het systeem moeten bereiken worden door het management bepaald, maar is hiervoor direct ondergeschikt aan politici. Het doel dus is onderdeel geworden van een politieke discussie. Luitjens en Griepink stellen dat er hierdoor geen nuchtere bedrijfs-economische beslissing kan worden genomen. Dit heeft tot gevolg dat de

informatiemanagementkeuze bij de overheid zich bezig houdt met de vraag: wat is in het algemene belang? Dit algemeen belang is echter een ondergeschoven kindje als gevolg van, de door onder-getekende reeds eerder vernoemde, "marketingcratie". Mooi voorbeeld is bijvoorbeeld de fraude in de sociale dienst. Waar pas aan werd gesleuteld nadat de politiek belangstelling kreeg voor dit probleem (met "grote" dank aan de media). Het probleem dat door deskundigen reeds langer werd onderken,

werd ineens op de politieke agenda gezet. Er is dus met andere woorden, zo stellen Luitjens en Griepink vaak een externe prikkel nodig om de zaak grondig te hervormen.

Tot zover over het systeem, dan nu de informatie die gemanaged wordt. Stone, stelt in haar boek Policy Paradox dat informatie in de politiek zelf ook onderdeel is van de politieke discussie. Laten we het bijvoorbeeld eens hebben over de definiëring van het begrip asielzoeker. Informatiemanagementsystemen verlangen dan een definitie die voldoet aan Stone's "market model" (accuraat, concreet en volledig gedetailleerd), maar krijgen een die onderhevig is aan de politieke definitiebepaling. Informatie die ambiguïteit, interpreterend, incompleet en strategisch gemanipuleerd is. Men verwacht dus met het een te werken, maar in werkelijkheid krijgen overheidsdiensten met een heel ander slag van informatie van doen. In concreto zouden de informatiesystemen dan elke vier jaar als het politieke bestel wisselt én wanneer de politiek dit verlangt, de begripsbepaling aan moeten passen in het informatiemanagementsysteem. Dat is natuurlijk vrij moeilijk in banen te leiden.

Afsluitend wil ik terugkomen waar het allemaal begon: de commissie Doctors Van Leeuwen. Deze stelt dat er een zéér dynamische periode komt in de nieuwe informatiesamenleving. De communicatie van de overheid naar de burger toe en omgekeerd zal radicaal gaan veranderen. Luitjens en Griepink stellen echter dat informatiemanagement bovenal

relatiebeheer inhoudt. Als de communicatie van de burger radicaal zal gaan veranderen, zal dit ook grote gevolgen hebben voor het relatiebeheer van de overheid en dus ook voor het informatiemanagement. Informatie managen in een overheid houdt in dat het openbaar bestuur in combinatie met de politiek samen moet bekijken hoe dat vorm moet krijgen. Dit betekent echter een onwelkome vorm van consensus, wat negatieve gevolgen heeft voor het proces of het systeem waarmee men de informatie wil gaan managen. Vernieuwing en ICT zullen samen dus nog voor een hoop wrijving gaan zorgen tussen het openbaar bestuur en de politici.

Hennie Hoenderbos

Bronnen

Commissie Doctors Van Leeuwen, *ICT en overheid*, Tweede Kamer der Staten-Generaal, 6 September 2001
Jacobs, C.W.J.M., G.J.M. Janssen, "Overheid en informatie", *Werkprocessen en informatiestromen in de overheid*, 2000, Utrecht Lemma, p. 229-244
Holsteyn, J. van, C. Mudde, *Democratie in verval?*, 2002, Amsterdam Boom, p. 105-122
Stone, D.A., "Policy Paradox" *the art of political decision making*, New York Norton, 2002
Hoenderbos, H., "Van een zuilen-maatschappij naar een marketingcratie", in *Bestuurskundige Berichten*, nr. 3, 2002, p. 18-19.

De dader ligt op het kerkhof

Instabiliteit binnen de Lijst Pim Fortuyn

Als men het heeft over de grootste vernieuwingsgolf die zich de laatste jaren heeft afgespeeld op politiek gebied, is het wel de opkomst van de 'leefbaar-partijen'. Met name de Lijst Pim Fortuyn (LPF) heeft op nationaal gebied naam gemaakt. Dat het succes slechts van korte duur was, geeft aanleiding tot het stellen van een verscheidenheid aan vragen. Met name de oorzaken van de teloorgang van de enige leefbaar-partij die een aanzienlijk aantal zetels wist te verwerven in de Tweede Kamer zijn een interessant aandachtspunt. Men zou zich kunnen afvragen wat de rol is die de organisatiestructuur heeft gespeeld. Deze kan een partij stabiliteit bieden, maar kan tevens gedaagd worden, met instabiliteit als gevolg. In deze context heb ik gekeken naar de invloed van een drietal factoren op de organisatiestructuur en daarmee de stabiliteit van de Lijst Pim Fortuyn. Hieronder volgt een korte bewerking van het onderzoek dat ik in het kader van mijn propedeusewerkstuk heb uitgevoerd.

In het geval van de LPF zijn er met betrekking tot de organisatiestructuur in ieder geval drie factoren die onderzocht kunnen worden. Allereerst is gekeken naar de invloed van de aanwezigheid van hiërarchie, een organisatiefacet dat Nederland gewoon is in het Openbaar Bestuur.¹ Hieruit voortvloeiende stabiliteit zal in de loop van de tijd echter, onder invloed van verschillende krachten, onder druk kunnen komen te staan. De partijstructuur zou hier evenzeer de oorzaak van kunnen zijn. Zo zou men de hiërarchische verhoudingen kunnen gaan betwisten, of zou de aanwezigheid van een dominante dan wel krachteloze leider een factor kunnen zijn die tot strubbelingen leidt. De bestaande structuur kan gedaagd

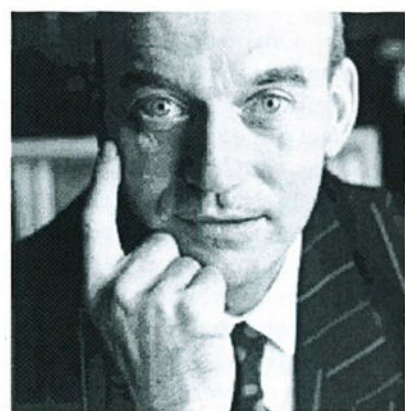
worden door individuen of groepen die daar een bepaald belang bij hebben. Dit zullen zij proberen te articuleren om steun voor hun roep om verandering te mobiliseren. Binnen de politieke arena, dus ook binnen politieke partijen, speelt zich volgens Deborah Stone nu eenmaal een constante strijd om ideeën af. Met ambigüiteit kan een leider zijn partij echter bij elkaar houden. Bij ernstige discussies zou deze kracht te zwak kunnen zijn, zodat de stabiliteit verstoord wordt.² Naast hiërarchie en het inzetten van retoricamiddelen moet er in dit geval ook gekeken worden naar leiderschap. De LPF was immers opgezet rondom "de Grote Leider".³

Hoe valt dit nu allemaal in een theoretisch kader te vangen? Het centrale aandachtspunt in de analyse, de hiërarchie, is bekeken aan de hand van theorieën van Peter Blau. In zijn boek 'Formal Organizations' beschrijft hij samen met Richard Scott welke de effecten zijn van een bepaalde opbouw van de hiërarchie. Bovendien krijgt het soort leiderschap dat daarbij gehanteerd wordt ook aandacht. Vervolgens zal een en ander duidelijk worden gemaakt rondom processen van retorica aan de hand van het boek 'Policy Paradox' van Deborah Stone. Dit kader leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

"Fortuyn had in feite de vuurstenen voor de brandstapel al klaargelegd"

Welke invloed hebben hiërarchie, leiderschap en retorica gehad op de stabiliteit binnen de Lijst Pim Fortuyn?

Max Weber gaf al aan dat er naast de formele positie meerdere factoren van invloed zijn op het uitoefenen van effectief leiderschap. Instabiliteit ontstaat echter als er meerdere bases voor legitimiteit bestaan. Waar komt de legitimiteit voor leiderschap nou uit voort en welke rol speelt de hiërarchie hierbij?

Een grote psychologische afstand tot de leider, veroorzaakt door een kleine span of control⁴ met veel hiërarchische niveau's, of een grote span of control met weinig hiërarchische niveau's, kan tot minder controle door de leider en meer autonomie bij de ondergeschikten leiden. Horizontale communicatie dient de loyaliteit tussen de ondergeschikten te bevorderen. Bovendien, een leider die beschikt over formeel en informeel gezag kan zowel de verticale als horizontale loyaliteit bevorderen. Echter, de verticale loyaliteit zou wel eens belangrijker kunnen zijn dan de horizontale.

Als er instabiliteit ontstaat, treden processen op van het formuleren van groepsstandpunten en het mobiliseren van steun. Doordat iedereen andere interpretaties en motieven heeft, is het vaak moeilijk groepsstandpunten te formuleren. Het gebruiken van ambigüiteit (door de leider) kan hier uitkomst bieden. Dit kan er evenwel toe leiden dat het objectieve groepsstandpunt niet meer duidelijk is vast te stellen. Interpretatie

en representatie dragen hier tevens tot bij. Leiders kunnen steun mobiliseren door gebruik te maken van ambigüiteit, subjectieve articulatie en sociale en emotionele invloeden.

Uit de gebeurtenissen zoals beschreven in 'In de ban van Fortuyn', het boek van Jutta Chorus en Menno de Galan, werd duidelijk hoe de dramatische teloorgang van de LPF plaatsvond. De rol van Fortuyn en later Herben en Wijschenk werden toegelicht, alsmede de hiërarchische opzet en de interne relaties. Deze zijn echter te omvangrijk om hier uitgebreid te behandelen.

Samenvattend kunnen echter een aantal algemeenheden verwoord worden. In de eerste periode -van 13 februari 2002 (oprichting LPF) tot 6 mei 2002 (moord op Pim Fortuyn)- bleek dat er reeds vele spanningen bestonden. Men werkte erg autonoom van elkaar, kon slecht met elkaar opschieten en de communicatie liet te wensen over. Dat men bij elkaar bleef was slechts omdat iedereen zich in dienst van Pim Fortuyn had gesteld. In de tweede periode -van 6 tot 15 mei 2002 (Tweede Kamer-verkiezingen) - ontstond er een machtsvacuüm. Er ontstonden spanningen over het leiderschap. De laatste periode - van 15 mei tot 16 oktober 2002 (val kabinet Balkenende I) is het intern een chaos geweest. De partij viel van de ene crisis in de andere, door geruzie binnen en tussen fractie en bestuur. De bewindslieden werden als laatste bij de interne verdeeldheid betrokken, hetgeen leidde tot de val van het kabinet.

Welke van de onderzochte factoren waren nu van invloed geweest op de stabiliteit binnen de Lijst Pim Fortuyn? Hoe droegen de opzet, de rol van Fortuyn en de machtsstrijd na zijn dood bij tot de puinhopen binnen de partij?

Uit de eerste periode wordt duidelijk dat de centrale rol van Fortuyn twee gevolgen heeft gehad. Allereerst was er sprake van een sterke verticale, op hem gerichte, loyaliteit. Deze oversteeg, ten tweede, de horizontale loyaliteit, voor zover die al aanwezig was. De door Fortuyn gewenste aanpak ("Ik doe het kunstje, jullie zijn het circus") zorgde voor een

autonoom werkende organisatie, die bovendien was samengesteld uit mensen die elkaar nauwelijks kenden of mochten. In de tweede periode verdween de verticale loyaliteit door het wegvallen van Fortuyn. De basis voor processen van articulatie en mobilisatie was gelegd. In de laatste episode ontsponnen de mobilisatieprocessen zich tot een machtsstrijd. Het fundamentele gebrek aan loyaliteit en communicatie hadden geleid tot vele gespannen en complexe relaties. De autonome structuur was niet langer bruikbaar, doordat iedereen zich met elkaar bemoeide, elkaar wantrouwde en zoveel mogelijk macht trachtte uit te oefenen. Fortuyn had in feite de vuurstenen voor de brandstapel al klaargelegd. De trekker die Volkert van der G. overhaalde stak het vuurtje aan. De leden van de LPF bleven vervolgens het hout aandragen.

"Verticale loyaliteit zou wel eens belangrijker kunnen zijn dan de horizontale"

Met dit onderzoek is het laatste woord natuurlijk nog lang niet gezegd over de Lijst Pim Fortuyn. De analyse is hier dan ook beperkt tot slechts een aantal factoren. Het verdient zeker aanbeveling om in de nabije toekomst deze analyse verder uit te diepen en meer factoren in beschouwing te nemen. Wellicht lag de turbulente geschiedenis van de LPF al vast door het soort partij dat ze was. In dit verband is het wellicht interessant te kijken in hoeverre er bij de LPF sprake was van een 'catch-all'-partij, zoals beschreven door Kirchheimer.⁵ Verder lijkt het mij allerleest interessant de (verandering van de) organisatiestructuur aan de hand van de statuten nader uit te diepen. Dit zijn slechts enkele ideeën. De mogelijkheden zijn wat dit onderwerp betreft eindeloos en voor het merendeel zeker de moeite waard om te

onderzoeken.

De oorspronkelijke opzet rond Fortuyn leidde er dus toe dat de partij na zijn wegvallen op losse schroeven stond. Dat het echter ontbrak aan een leider á la Fortuyn en aan de wil van de partijleden eensgezind op te treden, leidde tot een machtsstrijd. Deze leidde de LPF tot haar eigen teloorgang. Wat zo veelbelovend en explosief begon, leidde via een pad van vallen en opstaan tot de val die niemand binnen de partij wilde. Die vele kiezers niet wilden. Die Pim niet gewild had. Maar, om met de woorden die Pim Fortuyn zelf gebruikte -om de mentaliteit van de Paarse kabinetten te schetsen- te spreken: De dader van de puinhopen ligt gewoon op het kerkhof; we hebben het weer eens met z'n allen gedaan.⁶

Koen Bartels

Noten

- ¹ Andeweg & Irwin, 2002, 51-52
- ² Stone, 2002, 243-245
- ³ Chorus & De Galan, 2002, 162
- ⁴ onder een span of control wordt hier verstaan: de reikwijdte van het gezag van een leider
- ⁵ Koole, 378
- ⁶ Fortuyn, 2002, 184

Literatuur

- Rudy B. Andeweg, Galan A. Irwin, *Governance and politics of the Netherlands*, eerste druk, Londen, 2002, Palgrave MacMillan
- Peter M. Blau, W. Richard Scott, *Formal Organizations*, derde druk, Londen, 1970, Routledge & Kegan Paul
- Jutta Chorus, Menno de Galan, *In de ban van Fortuyn*, eerste druk, Amsterdam, 2002, Mets & Schilt
- Pim Fortuyn, *De puinhopen van acht jaar Paars*, vijfde druk, Rotterdam, 2002, Karakter Uitgevers & Speakers Academy Uitgeverij
- J. van Hoof, J. van Ruysseveldt, *Sociologie en de moderne samenleving*, vierde druk, Amsterdam, 2001, Boom
- D. Jaffee, *Organization Theory, Tension and Change*, eerste druk, Singapore, 2001, McGraw-Hill Higher Education
- Ruud Koole, *De opkomst van de moderne kaderpartij*, eerste druk, Utrecht, 1992, Het Spectrum
- Deborah Stone, *Policy Paradox*, derde druk, New York, 2002, W.W. Norton & Company

Gedualiseerde verhoudingen

Per 7 maart 2002 is het dualistische model voor gemeentebestuur ingevoerd. Dit gebeurde naar aanleiding van het rapport-Elzinga: 'Dualisme en lokale democratie'. De staatscommissie-Elzinga heeft onderzocht welke verbeteringen in het functioneren van het gemeentebestuur aangebracht konden worden. Dualisering van het gemeentebestuur heeft onder andere veranderingen in de verhouding tussen topambtenaren en gemeenteraadsleden van de gemeente teweeggebracht. Het onderstaande artikel is een bewerking van het propedeusewerkstuk van student bestuurskunde Richard Roos waarin hij onderzoekt hoe die verhoudingen zijn veranderd.

Om de verhouding en veranderingen tussen raadsleden en topambtenaren te kunnen benoemen is vooral gebruik gemaakt van het boek *Leadership at the Apex* van P.E. Mouritzen en J.H. Svava. Topambtenaren definieer ik in dit stuk als directeuren van verschillende diensten binnen het ambtelijke apparaat van een gemeente. Mouritzen en Svava onderscheiden vier modellen voor verhoudingen tussen raadsleden en topambtenaren. In het eerste model – het gescheiden rollen model – zijn functie en werkveld van ambtenaar en raadslid strikt gescheiden en is de ambtenarij ondergeschikt aan de raad. De politiek bemoeit zich totaal niet met de uitvoering en de ambtenaren doen strikt wat hen is opgedragen. Bezwaar tegen dit model is dat de raad en ambtenarij elkaar niet kunnen steunen in dit model en ze elkaar in de praktijk altijd op enige manier zullen beïnvloeden.¹ In het tweede model – het autonome ambtenaar model – wordt er uitgegaan van politici die zich niet met de ambtelijke uitvoering bemoeien, maar de ondergeschiktheid van ambtenaren wordt in twijfel getrokken. Ambtenaren kunnen zich zover buiten het bereik van de politiek begeven, zodat ze niet te controleren zijn voor de politici. De ambtenaren kunnen dat omdat ze een (te) grote voorsprong in gespecialiseerde kennis en ervaring hebben op raadsleden.² In het derde model – het responsieve ambtenaar model – wordt ervan uitgegaan dat ambtenaren in principe ondergeschikt zijn aan de raad maar wel politiek meedenken. Enerzijds bemoeien politici

zich ook direct met de uitvoering en vervullen daarmee een ambtelijke rol, anderzijds geven ambtenaren ook politiek getinte feedback aan de regerende politici.³ Tenslotte is er in het vierde model – het overlappende rollen model – sprake van wederzijdse invloed tussen raadsleden en ambtenaren. Beide komen op wederzijds terrein. Enerzijds is de ambtenaar betrokken bij

"Ambtenaren en raadsleden hebben elkaar nodig en zijn op gelijk niveau afhankelijk van elkaar"

bepaalde politieke keuzes, anderzijds worden sommige detailkeuzes soms op het politieke vlak gemaakt. Ambtenaren en raadsleden hebben elkaar nodig en zijn op gelijk niveau afhankelijk van elkaar. Op een dergelijke manier gaan ze dan ook met elkaar om.⁴ Door de verhouding tussen raadsleden en topambtenaren voor en na de dualisering van het gemeentebestuur te beschrijven kan geconstateerd worden of en hoe de verhouding is veranderd.

Wat betreft de onderdelen van het rapport-Elzinga die voor de verhoudingen tussen raad en topambtenaren van belang zijn.

Hiervoor geldt allereerst dat de bestuurstaken in het dualistische stelsel zoveel mogelijk geconcentreerd worden rond het college van B en W. Hiertoe is de grondwet gewijzigd, de algemene autonome bestuursbevoegdheid verschuift van raad naar college⁵, de raad verliest haar bestuurlijk primaat.⁶ De commissie-Elzinga ziet het als noodzakelijk dat politiek en ambtenaren zich wezenlijk heroriënteren. Het ambtelijke apparaat gaat zich meer dan voorheen richten op de ondersteuning van het college.⁷ De verantwoordelijkheid voor een adequate ambtelijke ondersteuning komt bij de burgemeester te liggen.⁸ Vóór de invoering van het dualistische stelsel gaven ambtenaren duidelijk inhoudelijke ondersteuning aan de fracties. Raadsleden maakten hier echter weinig gebruik van.⁹ In de nieuwe situatie heeft ieder raadslid een wettelijk recht op ambtelijke bijstand. Aan deze verplichte ambtelijke ondersteuning wordt voldaan door het aanstellen van een raadsgriffie. Met het aanstellen van een griffie vervalt de ondersteunende taak van de gemeentesecretaris wat betreft de raad. Echter, "betreft het verzoeken om feitelijke informatie of om gespecialiseerde assistentie, dan moet de griffier een beroep op de 'gewone' ambtelijke organisatie kunnen doen".¹⁰

Om te kunnen onderzoeken of de verhouding tussen raadsleden en topambtenaren is veranderd door de dualisering is eerst de situatie in de gemeente Leiden onderzocht. Dit is gebeurd door middel van een interview met dhr. W. van der Hoeven. Van der Hoeven was tot en met 1 januari 2003 de hoogste ambtenaar van de dienst Bouwen en Wonen van de gemeente Leiden. In die hoedanigheid heeft hij de situatie vóór en ná de invoering van het dualistische stelsel van nabij meegemaakt.

Als onderdeel van de dualisering is in Leiden in de raadsvergadering van maandag 17 februari 2003 de Verordening Ambtelijke Bijstand en Fractie-ondersteuning aangenomen. Hierin wordt de ambtelijke bijstand voor raadsleden uitgewerkt. In het geval van het verstrekken van feitelijke informatie

geldt dat de raadsleden zich nog altijd rechtstreeks tot ambtenaren kunnen wenden. Ook mag de ontwerper van een raadsvoorstel te allen tijde feitelijke informatie verstrekken aan de raad en de raadsleden. In alle andere gevallen moeten raadsleden zich eerst aan de griffie richten bij een verzoek om feitelijke ambtelijke bijstand. Wanneer de griffie niet aan het gevraagde kan voldoen richt zij zich tot de gemeentesecretaris en wanneer er geen

"De contacten tussen raadsleden en topambtenaren waren al zeer beperkt maar worden nu minimaal"

sprake is van belemmering dan draagt de gemeentesecretaris zorg voor het verlenen van de gevraagde bijstand. De gemeentesecretaris verwijst dan door naar de directeur, naar de door de directeur aangewezen ambtenaar of naar de bestuursadviseur. Medewerkers van de ambtelijke organisatie mogen slechts na toestemming van hun leidinggevende andere dan feitelijke informatie verlenen.¹¹

In het interview met dhr. van der Hoeven kwamen de volgende zaken naar voren. Met de invoering van het dualistische stelsel is de raad op grotere afstand van de organisatie gekomen. Was de raad voorheen het hoogste gezagsorgaan van de bestuurlijke organisatie, nu is dat het college geworden. Dit betekent voor de topambtenaren dat zij volledig door het college worden gestuurd. Daar waar dat vroeger – indirect – ook door de raad gebeurde. In de nieuwe situatie stelt de raad enkel de kaders. Het college maakt er beleid van en voert het uit, dat is de formele situatie en zo functioneert het ook wat betreft de ambtelijke organisatie. De raadsleden zijn nu, na invoering van de dualisering, in de eerste plaats op de griffie aangewezen, en pas in latere instantie eventueel nog

op de ambtenarij. Meer nog dan voorheen wordt de wethouder de bestuurder en de ambtenaar zijn assistent. De contacten tussen raadsleden en topambtenaren waren al zeer beperkt maar worden nu minimaal. De topambtenaars is ook alleen geïnteresseerd in de wethouder, die stelt hem immers aan en ontslaat hem eventueel. Voor de topambtenaar is er weinig veranderd. Hij is hoogstens wat eenzijdiger op de wethouder gericht. Daar waar de topambtenaar in het verleden op de raad was gericht, was dat altijd via de wethouder. In de contacten tussen raadslid en ambtenaar vormt de griffie voortaan een extra schakel. De bestuursmedewerkers van de commissie onderhandelen met de griffie over de agendapunten en dergelijke, behalve dat loopt ook de informatieaanvraag van raadsleden via hen. De directe relatie die voorheen bestond is daarmee teruggedrongen tot enkel de vragen naar feitelijke informatie. De contacten die er zijn, zijn te verdelen in twee categorieën. De eerste is de directe informatieaanvraag door raadsleden, dit kwam uiterst incidenteel voor. Dit geldt voor zowel voor als na de invoering van het dualistische stelsel. De tweede mogelijkheid is contact via de commissie, waarbij de topambtenaar als ambtelijk adviseur de wethouder bijstaat. De ambtenaar gaat dan over het inhoudelijke deel van de vragen die worden gesteld. De mate van participatie van de ambtenaar is overigens sterk afhankelijk van de wethouder. In de oude situatie was er nog wel sprake van dat de topambtenaren uitgebreid uitleg moesten geven bij stukken die over de bedrijfsvoering van de ambtelijke organisatie gingen. In de nieuwe situatie is dit sterk beperkt, omdat de verantwoordelijkheid voor de bedrijfsvoering grotendeels naar de wethouder is verschoven. Een enkele keer komt het voor dat op ingewikkelde onderwerpen de ambtenaren zelf een toelichting geven in de vorm van een presentatie.

Concluderend kan worden gesteld dat in de formele verhouding tussen topambtenaar en raadslid, het raadslid nog verder op afstand is komen

te staan. De raadsleden krijgen hun informatie in de nieuwe situatie in eerste instantie van de griffie en krijgen op die manier nog minder met de topambtenaren te maken. Voor de topambtenaren is er weinig veranderd, zij zijn hoogstens nog meer op hun wethouder gericht dan voor de invoering van de dualisering. Eén van de weinig concrete verschillen is dat in de oude situatie de topambtenaren nogal eens uitgebreid uitleg moesten geven over stukken met betrekking tot de bedrijfsvoering van de ambtelijke organisatie. Daar de verantwoordelijkheid hiervoor na de invoering van de dualisering grotendeels naar de wethouder is verschoven komt dit nu niet meer voor.

De verhouding tussen raadsleden en topambtenaren, zowel vóór als ná de invoering van de dualisering, laat zich het best omschrijven door het gescheiden rollen model van Mouritzen en Svava. De eerste twee kenmerken van het gescheiden rollen model zijn ondergeschiktheid en scheiding van ambtenaren en politici. Er was altijd al sprake van strikte scheiding tussen raadsleden en topambtenaren, waarbij de topambtenaren hiërarchisch duidelijk ondergeschikt waren. Dat is sinds de invoering van de dualisering alleen maar versterkt. De topambtenaar heeft nauwelijks contact met raadsleden en is van mening dat hij boven alles is ingehuurd om de dingen te doen die de wethouder of de raad (via de wethouder) hem opdraagt. De topambtenaar richt zich op de feiten en laat de discussie over waarden geheel aan raad en wethouders. Wanneer de topambtenaren aan het woord zijn in de richting van de raadsleden gaat het dan ook puur om inhoudelijke kwesties. De politieke overtuiging van de topambtenaar is niet aan de orde en doet in het geheel niet ter zake.

Tot zover de Leidse situatie, wanneer het gaat over de vraag of deze resultaten ook naar andere middelgrote steden in Nederland kunnen worden vertaald, dan springt er één kenmerk uit: de typisch Leidse portefeuillecultuur. Het bestuur is hier minder collegiaal dan elders en dat heeft als resultaat dat de wethouders

Het districtenstelsel in de recycling

sterker gehecht zijn aan de inhoud van hun portefeuille. Hierdoor komen raadsleden minder snel, dan elders, aan hun kaderstellende taak toe en ook is het niet ondenkbaar dat de raadsleden minder ambtelijke bijstand vragen, juist vanwege de genoemde cultuur onder de wethouders. Dit alles heeft echter op zichzelf niets met dualisme te maken, het is voornamelijk Leids. Wat betreft de vergroting van de verwijdering tussen topambtenaren en raadsleden als gevolg van de formele structuurwijziging in de gemeente geldt mijns inziens wel dat deze vertaald kan worden naar andere middelgrote gemeenten in Nederland. Dit is eenvoudigweg een gevolg van de invoering van de concrete, wettelijk vastgelegde, gedualiseerde structuren.

Peter Kasbergen &
Richard Roos

Dit artikel is een bewerking door Peter Kasbergen van het propedeusewerkstuk van Richard Roos. De redactie van de BB dankt Richard voor zijn toestemming hiervoor.

Noten

- ¹ Mouritzen, P.E. en Svara, J.H., *Leadership at the Apex*, eerste druk, Pittsburgh, University of Pittsburgh Press, 2002: 31-33
- ² Mouritzen en Svara, 2002: 35-36
- ³ Mouritzen en Svara, 2002: 36-39
- ⁴ Mouritzen en Svara, 2002: 38-42
- ⁵ Stroosnijder, I., *De gemeente vernieuwt, Dualisme en lokale democratie: verkorte uitgave rapport Staatscommissie Dualisme en lokale democratie*, eerste druk, Alphen aan den Rijn, Samsom, 2001: 15-16
- ⁶ Stroosnijder 2000: 137
- ⁷ Stroosnijder, 2000: 45
- ⁸ Stroosnijder, 2000: 38
- ⁹ Stroosnijder, 2000: 74
- ¹⁰ De Vernieuwingsimpuls Dualisme en lokale democratie, *Het wetsvoorstel dualisering gemeentebestuur: wat verandert er en wanneer?*, eerste druk, Den Haag, VNG Uitgeverij, 2001: 44
- ¹¹ Verordening Ambtelijke Bijstand en fractieondersteuning: gemeentelijke stukken, nr.: 03.0006, dienst BD Gemeente Leiden, 2003.

Het hoge percentage mannen in het kabinet Balkenende-I bracht afgelopen jaar een groot aantal vrouwen in het geweer. We leken inderdaad even terug in de jaren vijftig, toen het strakke mannelijke regeringszwart slechts werd geaccentueerd door de mantelpakjes van Marga Klompé. Pleidooien voor meer vrouwen in de politiek waren in de jaren zeventig vooral een zaak van links, maar nu waren het voornamelijk de rechtse vrouwen die, met Neelie Kroes voorop, vonden dat dit echt niet kon. De linkse partijen deden het dan ook nog steeds prima, qua vrouwen. De daling van het aandeel vrouwen in de Tweede Kamer kwam door de VVD en vooral door de LPF, die praktisch alleen mannen op de lijst had. De vrouwenlobby van 2003 had succes: Balkenende-II zit weer goed in de damesbewindslieden.

Helaas zijn bij de vorming van het kabinet een paar andere zaken, die ook van belang zijn voor vrouwen over het hoofd gezien. Ik zal het hier niet hebben over het emancipatiebeleid dat onder Balkenende-I al een farce was geworden. Onder Balkenende-II valt emancipatie en gezinsbeleid onder CDA-minister De Geus, die waarschijnlijk noch aan het één noch aan het ander iets zal doen.

Ook het aandeel van vrouwen in de politiek zou op termijn toch nog kunnen dalen als de voornemens van het kabinet, met het door D66 nu voor de zoveelste keer gereanimeerde plan om over te gaan op een districtenstelsel, worden gerealiseerd. Districtenstelsels pakken negatief uit voor de kansen van vrouwen en minderheden. Dat komt niet omdat kiezers nu een keer liever op blanke mannen stemmen, maar omdat ook in districtenstelsels kiezers stemmen op kandidaten van partijen die worden geselecteerd door plaatselijke afdelingen. Die selectiecommissies nemen liefst een blanke man, met een degelijk gezin achter zich. Vrouwen, homoseksuelen en kandidaten uit etnische minderheden worden - vaak ten onrechte - gezien als minder kansrijk. In Italië, dat een aantal jaren geleden van een proportioneel op een districtenstelsel overging, is het aandeel vrouwen in de politiek aanzienlijk gedaald.

Waarom dan toch een districtenstelsel? Die wens kwam in de Nederlandse politiek op in de jaren

zestig: het was een belangrijk programmapunt van D66 en had toen ook aanhang binnen PvdA. In de Nederlandse politicologie golden het Amerikaanse en het Engelse politieke systeem in die jaren als het neusje van de zalm, omdat het politieke debatten zo fijn polariseerde. De meerderheidstelsels in beide landen bieden de kiezer steeds maar een beperkte keus. Wie de meeste stemmen haalt in een district wint, waardoor een geforceerde

"selectiecommissies nemen liefst een blanke man, met een degelijk gezin achter zich"

meerderheid ontstaat die kleine partijen vanzelf uitschakelt. In een proportioneel stelsel is kiezen ingewikkelder, omdat meerderheden niet vóór maar ná de verkiezingen gemaakt worden en er veel mogelijkheden zijn voor coalitievorming. Voor Angelsaksische onderzoekers sprak vanzelf dat het eigen systeem superieur was en Nederlandse politicologen van het eerste uur, zoals Daudt en Van Thijn in de PvdA en Gruijters in D66 vonden

dat ook. De opkomst van eigen verkiezingsonderzoek in Europa bracht meer waardering voor politieke stelsels waarin de kiezers uit meer dan twee kleuren kunnen kiezen en waarin ook minderheden, van welke soort dan ook, een stem hebben.

Het districtenstelsel maakte jarenlang weinig kans in Nederland, omdat zowel het CDA als de VVD tegen waren. In 1989 kwam er echter een gouden kans. Het CDA dumpte na acht jaar regeren de VVD en stapte over op de PvdA als coalitiepartner. D66 deed mee aan de coalitiebesprekingen, maar werd in de steek gelaten door de PvdA en bleef buiten het kabinet. Fractie leider Van Mierlo buitte de schuldgevoelens van beide regeringspartijen uit door in het debat over de Regeringsverklaring te eisen dat er een serieuze studie naar politieke en bestuurlijke vernieuwing zou komen. Het resultaat daarvan werd de commissie-Deetman¹: bestaande uit de fractievoorzitters van alle partijen. Die stelde een lijst op van knelpunten in het politieke en bestuurlijke apparaat, waarna vervolgcmissies op deelgebieden aan de slag gingen.

De commissie-De Koning² zou kijken hoe het kiesstelsel zo verbeterd kon worden, dat kiezers zich meer betrokken zouden voelen bij de politiek. De Leidse hoogleraar R. Andeweg werd aangesteld als deskundige, maar helaas bleek uit de vele cijfertjes die hij aanhaalde dat een districtenstelsel helemaal geen verbetering opleverde³. Daarin haakt een groot deel van de kiezers, met name de aanhangers van minderheidsvoorkeuren uiteraard, helemaal af, omdat ze in een district wonen waar altijd dezelfde partij wint. Veel mensen voelen zich dus helemaal niet vertegenwoordigd. Dit soort effecten zijn minder als wordt gekozen voor grote districten met meerdere kandidaten, maar daardoor verdwijnt ook de helderheid die juist beoogd werd. D66 week uit naar het Duitse model: de helft proportioneel en de helft via districten. Dat combineert echter de nadelen van beide systemen: maximale onduidelijkheid, toch vertekening van kiezersvoorkeuren en de kiezers voelen zich echt niet meer betrokken.

De commissie-De Koning adviseerde aan de Tweede Kamer om

het kiesstelsel te laten zoals het was. Daar werd ze echter met hoon overladen: vooral de woordvoerders van D66 en PvdA weigerden te geloven

"Lastige politicologen die steeds maar aan kwamen draven met vervelende onderzoeksgegevens werden op stal gelaten ..."

dat politologisch onderzoek uit wees dat het Nederlandse stelsel eigenlijk zo gek nog niet was. Professor Andeweg werd terug gestuurd om zijn huiswerk nog eens over te maken, maar hij kwam enige maanden later toch terug met dezelfde boodschap. De Tweede Kamer reageerde deze keer wat fermier: zowel VVD als CDA meldden dat ze D66 alle ruimte hadden geboden, maar toch echt vonden dat dit geen goed voorstel was en daarmee was het even van de baan.

In 1994 keerden de kansen weer: D66 kreeg een sleutelrol in het eerste paarse kabinet en zette het districtenstelsel opnieuw op de beleidsagenda. De PvdA zou er ook voor zijn en de VVD zou misschien niet tegen zijn en D66-staatssecretaris Kohnstamm bij Binnenlandse Zaken zou het voorstel nu concreet maken. Lastige politicologen die steeds maar aan kwamen draven met vervelende onderzoeksgegevens werden op stal gelaten en Kohnstamm vond een aantal staatsrechtgeleerden, niet gehinderd door kennis van het nationale en het internationale kiezersonderzoek, die verklaarden dat een districtenstelsel juist een heel goed idee was⁴. De zege leek binnen handbereik.

Op dat moment kwam echter een lobby op gang van vrouwen uit verschillende partijen die wezen op de negatieve effecten van districtenstelsels voor de kansen van vrouwen. Zij vonden gehoor bij minister Dijkstal van

Binnenlandse Zaken, toch al geen voorstander van de plannen van zijn staatssecretaris, die een zogenaamde Emancipatie Effect Rapportage liet maken. Aangezien er intussen een behoorlijke hoeveelheid vergelijkend onderzoek was, waaruit overduidelijk bleek dat proportionele stelsels gunstiger uitpakken voor zowel vrouwen als minderheden, was de conclusie van die rapportage geen verrassing.

Het voorstel leed in 1996 opnieuw schipbreuk in de Tweede Kamer⁵. Nu trok de PvdA, bij monde van voormalig Leids politicologie student Rehwinkel, de steun aan het voorstel in. Als het slecht was voor vrouwen, dan kon men niet akkoord gaan. De D66-woordvoerder was furieus over deze dolksteek in de rug van de sociaal-democraten en staatssecretaris Kohnstamm kondigde aan dat hij er opnieuw een studietoelating op zou zetten⁶.

Zeven jaar later staat het Duitse stelsel opnieuw op de agenda van het kabinet: De Graaf maakt een voorstel. Ik ga weer op zoek naar een vrouwenlobby. Gezellig voor de lange winteravonden.

Dr. Jantine Oldersma

Noten

- ¹ Commissie Deetman, *bijzondere commissie voor Vraagpunten Staatskundige, Bestuurlijke en Staatsrechtelijke Vernieuwing* (Tweede Kamer der Staten-Generaal), van 6 februari 1990 tot 1993
- ² Commissie De Koning, *externe commissie Tweede Kamer inzake kiesstelsel, kabinetsformatie en Eerste Kamer* (Tweede Kamer der Staten-Generaal), van 27 januari 1992 tot 1993
- ³ H. van Gunsteren & R. Andeweg, *'Het grote ongenoegen, Over de kloof tussen burgers en politiek'*, Aremit Uitgeverij, Haarlem 1994
- ⁴ J.A. van Schagen, *'De Tweede Kamer der Staten-Generaal, een staatsrechtelijke studie over haar organisatie en werkwijze'*, Tjeenk Willink, Zwolle, 1994
- ⁵ T. K. 1996-1997, 21427, nr. 158, p.39
- ⁶ J.A. Schagen, H.R.B.M. Kummeling, *'Proeve van een nieuw Kiesstelsel'*, Tjeenk Willink, Deventer, 1998

Afsluitingsartikel

*De voortdurende cyclus van vernieuwing
Waarom vernieuwen? Omdat het moet!*

Dat Politieke & Bestuurlijke vernieuwing een containerbegrip is, is wel te merken aan de variëteit aan onderwerpen die in het thematisch katern aan bod komen. Een scala aan onderwerpen: van vernieuwing van het kiesstelsel tot de implementatie van ICT bij overheidsdiensten en dualisme op gemeente niveau. Daarbij moet je je nog beseffen dat onderwerpen als organisatievernieuwing, de rol van leiderschap bij vernieuwing, deregulering, privatisering, vernieuwing in de Europese Unie, vernieuwing van instituties en dergelijke nog niet eens aan bod zijn gekomen in het thematisch katern.

Het doel van vernieuwing van de overheid is het dichten van de kloof tussen burger en overheid door betere prestaties van overheidsdiensten en duidelijkere voorlichting. De vraag die bij mij altijd gaat spelen is, waarom nou altijd vernieuwen? Er zijn veel voorbeelden van vernieuwingsprojecten te noemen, die uitliepen op een fiasco en uiteindelijk meer problemen opleverden dan dat het voordelen had. De privatisering van de NS bijvoorbeeld heeft tot op heden, naar mijn mening, nog geen voordeel voor de reiziger gebracht. Ook de opkomst van de "leefbaar" partijen was eigenlijk maar van tijdelijke aard. Wat verder nog te denken van fiasco's als rekeningrijden, de Betuwelijn en de bouwputten in Den Haag.

Wat verder nog opvalt is dat vernieuwingsprojecten in het begin als innovatief en vooruitstrevend worden gepresenteerd, maar dat ná het besluitvormingsproces blijkt dat er van de grote verandering die beoogd werd, weinig terecht is gekomen. Lindblom geeft hier een verklaring voor met zijn theorie van incrementalisme (Bovens e.a. 2001:92). In "Muddling Through" beschrijft Lindblom dat grote vernieuwingsplannen sterk afgezwakt worden in het besluitvormingsproces. Het incrementalisme betekent letterlijk 'stapsgewijs'. Beleid kan het beste beetje bij beetje veranderen. Vernieuwing en innovatie verstoren vaak de status quo op zo'n manier dat er geen draagvlak voor tot stand komt. Draagvlak is echter noodzakelijk om vernieuwingsprojecten te doen slagen.

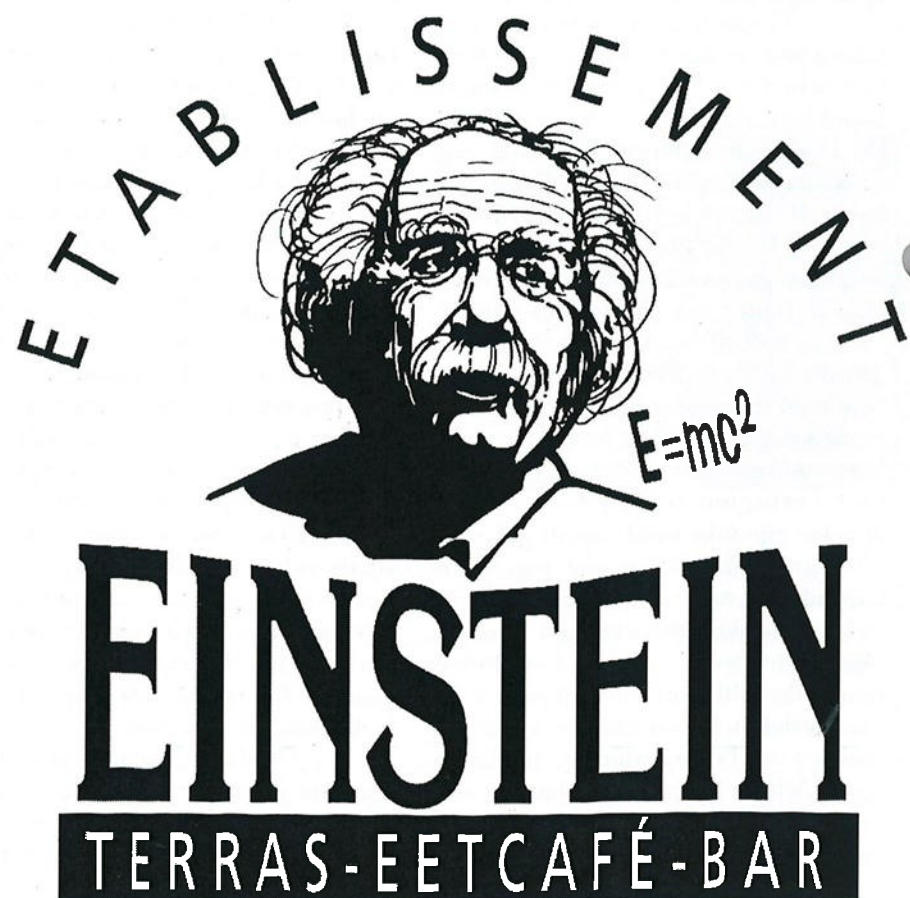
Maar waarom nemen politici het woord "vernieuwen" zo vaak in de mond? De realiteit wijst uit dat van grote vernieuwing bijna nooit sprake is. Politici willen scoren met de politieke leus vernieuwing. Zeker nu het (gevoelsmatig?) slecht gaat in Nederland proberen bestuurders te innoveren en sturen kamerleden aan op vernieuwing. Vernieuwing betekent

namelijk verandering. Het oude en slechte vervangen door nieuw beleid is de oplossing. Het woord vernieuwing heeft een hoog "Eureka"-gehalte. Het feit blijft dat het woord vernieuwing 'an sich' niets zegt. Daarbij komt ook dat vernieuwing een continu proces is, want stilstand is achteruitgang. Een overheid die zich niet vernieuwd, kan zich niet verbeteren. Ik heb mijn twijfels of vernieuwing nu altijd het antwoord is, zeker wanneer de effecten van ingezet beleid nog niet merkbaar zijn. De effecten van beleid zijn vaak pas op de lange termijn te zien. De vernieuwingscyclus is echter te kort om de effecten van beleid goed te evalueren. Toch vraag ik me af of overheden Nederland ooit symptomen van vernieuwingsmoeheid gaan vertonen?

Bart van Nierop

Bron

M.A.P. Bovens, P. 't Hart, M.J.W. van Twist, U. Rosenthal, *Openbaar Bestuur, beleid, organisatie en politiek*, Alphen a/d Rijn, Kluwer, 2001

Mogen wij u even
voorstellen: Kandidaat-bestuur
2003-2004...heeft er zin an!

Marleen:
Commissaris Buitenland

Laurens:
Commissaris Acquisitie & Promotie

Hessel:
Secretaris &
Commissaris BB

Wouter:
Commissaris Onderwijs

Koen & Kamran:
Penningmeester &
Commissaris Activiteiten

Jeroen:
Voorzitter &
Commissaris Almanak

De B.I.L. en Democratische en Bestuurlijke Hervorming

Bestuurlijke vernieuwing en hervorming is een thema waar ook studieverenigingen zich mee bezighouden. Bij de B.I.L. is ieder bestuur, elk natuurlijk op eigen wijze, bezig met mogelijke vernieuwingen. Ook moet er steeds weer ingesprongen worden op veranderingen in de omgeving. Neem als voorbeeld de veranderingen in het wetenschappelijk onderwijs en de komst van de Bachelor/Master-structuur en de major/minor-combinaties. Voor de studieverenigingen zou dit kunnen betekenen dat studenten minder tijd beschikbaar hebben om zich in te zetten in commissies en misschien ook minder lang verbonden blijven aan de vereniging. Terwijl de echte gevolgen voor de B.I.L. nog onduidelijk zijn, zijn opeenvolgende besturen en de Raad van Advies in de weer met deze problematiek. Van dit soort mogelijke vernieuwingen merken de leden heel weinig, dit neemt niet weg dat opeenvolgende besturen hiermee toch steeds bezig zijn.

Een andere wijze van vernieuwing die zich ook bij de B.I.L.-besturen afspeelt is het 'afzetten' tegen vorige besturen. Elk nieuw bestuur heeft bepaalde voorbeelden en neemt bijzonder veel over van de oude besturen, maar wil toch graag zijn eigen identiteit creëren en een eigen stempel op de vereniging drukken. Dit 'afzetten' is bijzonder positief, omdat het zorgt voor constante vernieuwing door de gehele vereniging heen en op veel verschillende gebieden. Het organiseren van vernieuwende activiteiten zoals een bedrijvenborrel valt hieronder, maar ook het presenteren van een nieuwe verenigingsdas of bestuurspenningen.

De samenstelling van de bestuursposten wisselt ook om de zoveel jaar; was er enkele jaren geleden nog een aparte commissaris media, nu heeft die plaats moeten maken voor een commissaris onderwijs. Het zou mij niet verbazen als deze verdeling binnen afzienbare tijd ook weer aan vernieuwing toe is, de ideale verdeling bestaat namelijk niet aangezien deze volkomen subjectief is.

Ondanks deze constante vernieuwingen en hervormingen wil ik vanaf deze plek nog een kwestie uit het verre verleden van de B.I.L. oprakelen. In het archief van de Bestuurskundige Berichten vond ik in de editie van april

1989 een interessante bijdrage van ene Rego Boer.

Blijkbaar is er in die periode veel onrust onder de leden ontstaan over de in hun ogen ondemocratische wijze waarop een kandidaatsbestuur wordt samengesteld. Leden die zich kandidaat willen stellen voor een functie kunnen dit niet op individuele basis doen, maar moeten dit doen als één kandidaatsbestuur met een complete conceptbegroting. In praktijk betekent dit dat het oude bestuur ieder jaar het kandidaatsbestuur samenstelt en dit presenteert aan de Algemene Ledenvergadering. Diverse leden

hebben toendertijd blijk gegeven van hun onvrede hiermee en er is zelfs een speciale commissie opgericht die tot doel had de mogelijkheden tot hervorming op dit punt te onderzoeken. Rego Boer eindigt zijn bijdrage dan ook met de volgende opmerking: 'Ik hoop dat mijn verwachting, dat de hervorming zal worden doorgevoerd, uitgekomen is en dat er een nieuwe democratische wind door de B.I.L. zal waaien.'

Helaas voor Rego Boer is deze democratische hervorming nooit doorgevoerd. Ruim 14 jaar later vindt het samenstellen en presenteren van het kandidaatsbestuur nog steeds plaats op precies dezelfde wijze en nu heeft de ALV weinig te kiezen. Ook in deze tijd gaan er wel stemmen op dat het democratisch gehalte van de B.I.L. te wensen overlaat. Hoe dit nu beoordeeld moet worden, laat ik in het midden. Ik zit volgens mij niet op de positie om hier objectief over te oordelen. Frappant is het wel; op dit moment zijn wij 14 jaren verder, even zoveel besturen verder en ondanks constante hervormingen en vernieuwingen, blijft de kritiek van Rego Boer actueel. Misschien is het toch tijd voor een nieuwe commissie 'Democratische en Bestuurlijke Hervorming'...?

Daan Groot

p.s. Komt allen naar de ALV woensdag 24 september in Etablissement Einstein!

Het eerste B.I.L. bestuur: toen was vernieuwing nog heel gewoon.

Activiteitenagenda

Donderdag 18 september
Bedrijvenborrel Deloitte & Touche

Woensdag 24 september
Algemene Ledenvergadering (ALV) – Bestuurswissel

Vrijdag 10 oktober
Heinekenexcursie voor eerstejaars

Woensdag 22 oktober
Excursie Brussel naar NAVO en COREPER

Dinsdag 4 november
Lezing Burgemeester Rotterdam: Ivo Opstelten

Donderdag 6 tot en met zondag 9 november: congres in Lund (Zweden)
European Association for Students of Public Administration (EASPA)

Dinsdag 11 november
Workshop Provincie Zuid-Holland

Prikbord

*** Lijkt het je leuk om meer uit je studie te halen en ervaring op te doen, meldt je dan aan voor commissiewerk!

*** Het nieuwe bestuur zoekt enthousiaste leden voor de volgende commissies:

De commissie **Bestuurskundige Berichten** onder leiding van Hessel Heins.

Publiceert met een creatief team mooie verenigingsbladen.

De commissie **Activiteiten** onder aanvoering van Kamran Ullah.

Organiseert activiteiten die inspringen op actualiteit en gezelligheid

De commissie **Almanak** onder voorzitterschap van Jeroen Broekema.

Brengt een keer per jaar een B.I.L.-almanak uit.

De commissie **Buitenland** met Marleen den Haak aan het hoofd.

Organiseert twee buitenlandse reizen naar interessante landen.

De commissie **Acquisitie & Promotie** met Laurens Niëns aan het roer.

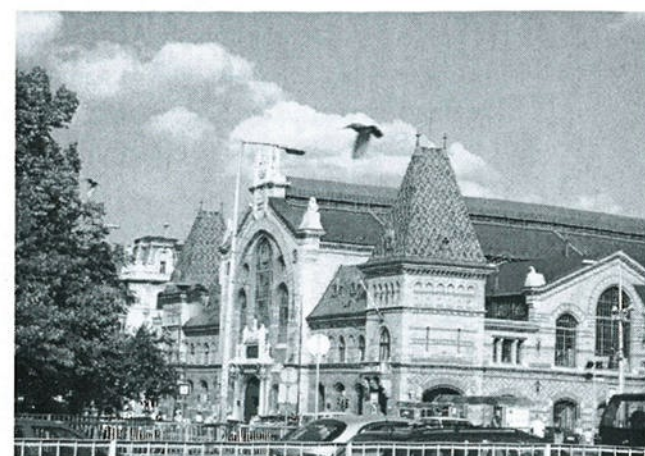
Promoot de B.I.L. en verzorgt de sponsoring.

De **Bestuurskundige Evaluatiecommissie Leiden** (B.E.L.) met als coördinator Wouter Zantinge.

Evalueert het onderwijs van de studie Bestuurskunde en rapporteert dat in een gids.

*** Heb je zin om als **freelancer** een goed stuk aan te leveren voor de Bestuurskundige Berichten, stuur dan je artikel naar het volgende adres:

B.I.L.
t.a.v. Hessel Heins
Postbus 9555
2300 RB Leiden
of naar: bil@fsw.leidenuniv.nl

Studiereis Boedapest en Praag 2003

Maandag 18 augustus was het zover. De lange buitenlandse reis 2003 - 2004 kon beginnen. Na de ongekende hittegolf in Europa en de dreiging 'Code Rood' in Nederland, konden een aantal B.I.L.-leden er even fijn tussenuit knijpen. De lange studiereis bracht ons dit jaar naar twee landen met een lange, rijke historie en een interessante toekomst vanwege toetreding tot de Europese Unie: Hongarije en Tsjechië.

Nog niet eens zo heel lang geleden hadden beide landen nog te kampen met een communistisch bewind. Met de val van de Muur in 1989 begon voor beide landen een periode van grote veranderingen en nog steeds zijn ze in Hongarije en Tsjechië druk bezig zich verder te ontwikkelen en aan te passen. Ze moeten wel, want in 2004 zullen ze toetreden tot de Europese Unie. Reden genoeg voor ons om eens een kijkje te gaan nemen in de twee hoofdsteden van deze landen, Boedapest en Praag. En zo meer te weten te komen over de landen, hun cultuur, de mentaliteit van de bevolking en hoever de landen al zijn

pakken. Uiteindelijk werd besloten om onze nachttrein in Mannheim in te halen. Na enige malen overstappen, konden we ons rond 23.30 uur gelukkig installeren in de couchettes.

Dinsdag arriveerden we rond de middag in het warme Boedapest. Gelukkig konden we nog wat bijkomen, want de eerste excursies stonden pas donderdag op het programma. Dit omdat woensdag 20 augustus de Nationale Feestdag van Hongarije is. Men had dus anderhalve dag de tijd om te genieten van alles wat Boedapest te bieden heeft: het uitzicht op de stad, de Donau en de indrukwekkende gebouwen die 's avonds prachtig in de spots staan. Er waren festiviteiten vanwege de Nationale Feestdag. De afsluiting van de Feestdag was een half uur durend vuurwerk, dat vanaf drie bruggen werd afgevuurd. Een schitterend spektakel, waarbij Scheveningen met zijn vuurwerk toch in het niet valt!

Donderdag en vrijdag stonden vijf excursies op het programma. Tijdens deze excursies kregen we veel te horen over het land en werd extra ingegaan op onze interesse betreffende de toetreding van Hongarije tot de EU. Bij het Ministerie van Economische Zaken kregen we een enigszins rooskleurig en vrij positief verhaal te horen over de vorderingen tot nu toe. Er werd ons verteld dat de Hongaren goed zijn in financiën en we kregen, zo bleek later bij de Nederlandse Ambassade, cijfers over de economie te horen die duidelijk positief voor Hongarije waren afgerond. Toch kregen we ook wel realistischere verhalen te horen. Zo heeft Hongarije nog een hoop werk te doen qua reorganisatie om aanspraak te mogen maken op geld uit de structuurfondsen. Er is ook speciaal een Minister voor Gelijke Rechten

gekomen om de positie van vrouwen, vooral vrouwen met kinderen, te verbeteren.

Tijdens onze verdere bezoeken bij de Nederlandse Ambassade, het Parlement, de Nationale Bank van Hongarije en De Patent Office (soort Kamer van Koophandel) werd ons steeds meer duidelijk over het land. De

"Corruptie is nog steeds een groot probleem voor Tsjechië"

ambassade kwam met een heel duidelijk en interessant verhaal. Hierdoor kregen we een goed realistisch beeld van het land en de bilaterale relatie tussen Nederland en Hongarije. Nederland is een grote investeerder en is met 1,5 miljard euro de zevende handelspartner van Hongarije. Verder is Nederland de grootste bilaterale donor wat wil zeggen dat Nederland Hongarije helpt zich klaar te stomen voor de toetreding door middel van geld en expertise/hulpprogramma's. Daarnaast werd ons verteld over de problematiek omtrent de Roma, de zigeuners in Hongarije. Later kregen we ook in Tsjechië te horen over de problemen waar men tegen aanloopt met de Roma.

Bij de 'Patent Office' kregen we een warme ontvangst en hadden we de mogelijkheid om met vijf experts op het gebied van patent en trademark te praten. Hier bleek dat deze organisatie met heel veel wet- en regelgeving te maken heeft en dat het aanvragen van een patent heel wat gecompliceerder is dan in Nederland.

Zondag ging onze reis verder naar Praag. Hier zouden we het Ministerie van Binnenlandse Zaken, de Nederlandse Ambassade, de Presidents Office, het Ministerie van Buitenlandse Zaken en de delegatie van de Europese Commissie bezoeken. Interessant is natuurlijk om te kijken naar de verschillen en overeenkomsten

"Vijf minuten voor het vertrek van onze trein werd omgeroepen dat deze vandaag helaas niet zou rijden"

gevorderd en of ze op tijd klaar zijn voor het grote werk in Brussel.

Onze reis begon in Leiden voor het FSW-gebouw, van daaruit gingen we per bus naar Venlo. Nadat we ruim op tijd in Venlo aangekomen waren, bleek dat we toch te vroeg hadden gejuicht. Vijf minuten voor het vertrek van onze trein naar Düsseldorf, werd omgeroepen dat deze vandaag helaas niet zou rijden! Haastig werd gezocht naar vervangend vervoer omdat we toch onze nachttrein in Düsseldorf wilden halen. In deze nachttrein waren namelijk couchettes gereserveerd zodat we enige uren slaap zouden kunnen

tussen Hongarije en Tsjechië.

Bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken kregen we te horen dat ze druk bezig waren om onder andere aan het verdrag van Schengen te voldoen. Ook de politie was aan een reorganisatie onderhevig. Corruptie is nog steeds een groot probleem voor Tsjechië. Men probeert er van alles aan te doen om de corruptie te verminderen, onder andere door een eigen unit in het leven te roepen die zich bezighoudt met de bestrijding van corruptie. Het is voor Tsjechië erg belangrijk wat tegen corruptie te doen, mede omdat het een eis is voor toetreding. Verder werd ons duidelijk dat ook Tsjechië, net als Hongarije, nog veel moet doen aan reorganisatie om in aanmerking te komen voor fondsen van de EU.

Bij de Nederlandse Ambassade kregen we een vergelijkbaar verhaal te horen over de bilaterale relatie tussen Nederland en Tsjechië als dat bij de Nederlandse Ambassade in Praag. Zo zijn er verschillende projecten om Tsjechië te ondersteunen en adviseren, zoals het MATRA-project (Maatschappelijke Transportatie) en het PSO-project (Programma Samenwerking Oost-Europa). Lange tijd heeft Tsjechië zich enkel geconcentreerd op

"Waarschijnlijk zal de euro pas in 2010 ingevoerd kunnen gaan worden"

de implementatie van wetgeving, nu realiseren ze zich echter pas wat er verder bij komt kijken!

Tsjechië en Hongarije concurreren met elkaar, omdat ze beide graag het transport-land willen worden dat Oost-Europese en West-Europese landen met elkaar verbindt. Beide landen hebben een goed stelsel van openbaar vervoer, al willen ze dit verbeteren. Vooral de spoorwegen zijn toe aan vernieuwing en snellere verbindingen. Ook hebben beide landen

een zelfde streefdatum voor invoering van de euro, namelijk in 2008. Toch denken de mensen die we gesproken hebben in beide hoofdsteden, dat dat jaar niet gehaald zal worden, met name omdat het land een te groot begrotingstekort heeft. Waarschijnlijk zal de euro dan ook pas in 2010 of later ingevoerd kunnen gaan worden.

Voor een land dat nog geen veertien jaar geleden van regime veranderde, zijn zowel Tsjechië, als Hongarije, al sterk in positieve zin veranderd. Toch hebben ze nog een lange weg te gaan. Het is moeilijk om de mentaliteit van de mensen te veranderen. Alle ontwikkelingen waarmee mensen geconfronteerd worden vragen veel van het aanpassingsvermogen. Veel is nieuw of anders. Mensen moeten talen gaan leren, flexibeler worden en leren hoe te onderhandelen in Brussel. Dit alles heeft tijd nodig. Echter, niet alleen toetredende landen moeten nog veel leren. Ook Brussel zelf staat nog een hoop te wachten. In 2004 zal er niet met vijftien landen samengewerkt moeten gaan worden, maar met vijftientig. Bieden de gebouwen wel plaats voor de grotere samenstelling van de

"Voor een land dat nog geen veertien jaar geleden van regime veranderde, zijn zowel Tsjechië, als Hongarije, al sterk in positieve zin veranderd"

Europese instituties? Voor ons bestuurskundigen blijft het in ieder geval zeer interessant om deze ontwikkelingen op de voet te blijven volgen!

Al met al kunnen we naar mijn mening spreken van een geslaagde studiereis, met een gezellige en enthousiaste groep en een goede combinatie van interessante excursies afgewisseld met het ons studenten alom bekende 'cultuur-snuiven'!

Marleen den Haak

Marleen is samen met Richard, Christiaan, Joanne, Sebastiaan en Diana direct verantwoordelijk voor het grote succes van de buitenlandse reis 2003. Naar verwachting zal zij volgend jaar het commissariaat van Diana overnemen.

Commissie Buitenland

Interview Ine Koevoet

Ine Koevoet heeft naast haar studie Bestuurskunde een aantal interessante functies vervuld. Bij de studenten is ze het meest bekend als voorzitter van het B.I.L.-bestuur 2002-2003. Een kleine twee maanden voordat ze waarschijnlijk het stokje doorgeeft aan de beoogd voorzitter Jeroen Broekema had de BB een gesprek met haar, onder andere over het afgelopen jaar als voorzitter.

Na via via in contact te zijn gekomen met Bestuurskunde besloot Ine het te gaan studeren. 'De veelzijdigheid van de studie trok me aan. Als ik lange tijd met hetzelfde bezig moet zijn, word ik het zat, dus alleen rechten of alleen economie studeren leek me niks. Ik wist ook nog helemaal niet wat ik later wilde gaan doen en met Bestuurskunde kan je nog alle kanten op.' Op de vraag of Ine ging studeren met het idee om actief te worden komt een verassend antwoord. Het blijkt dat ze in eerste instantie niet wist wat er allemaal naast haar studie mogelijk was. 'Toen hebben een paar huisgenoten me meegenomen naar B.I.L.-activiteiten en daardoor enthousiast geworden ben ik in mijn tweede jaar de commissie acquisitie bij de B.I.L. gaan doen. Het jaar daarna ben ik gevraagd voor student-assistent en zo ben ik eigenlijk overal ingerold.' Ine was student-assistent van Menno Tuurenhout bij het centrum voor InCompany Onderwijs. Deze tak van het departement Bestuurskunde verzorgt bestuurskundige cursussen aan organisaties in het openbaar bestuur, zoals bijvoorbeeld aan de Koninklijke Luchtmacht. 'Ik heb toen ook mede de *government crash course* georganiseerd. Dit was een programma van drie dagen waarin studenten van verschillende studies uit heel Nederland kennis konden maken met het openbaar bestuur en een week snuffelstage konden lopen bij een organisatie van de Rijksoverheid. Ik heb toen zelf ook nog een week bij het bureau secretariaat-generaal van het Ministerie van Binnenlandse Zaken stage gelopen en onder andere met Klaas de Vries rond de tafel gezeten.'

Solliciteren voor het B.I.L.-bestuur heeft Ine in haar derde jaar al overwogen, maar het student-assistenten- en lidmaatschap van

studentenvereniging Augustinus namen veel tijd in beslag. 'Afgelopen jaar zou ik eigenlijk voor studie naar het buitenland gaan, maar dat ging helaas niet door. Toen heb ik besloten naar het voorzitterschap van de B.I.L. te solliciteren. Naast voorzitter van de B.I.L. heb ik het afgelopen jaar ook nog als student-assistent van Tuurenhout, Rutgers en Neelen meegewerkt aan de herziening van het boek *'De bestuurlijke kaart van Nederland'*. Van studeren zal dus wel niet zo veel terecht zijn gekomen? 'Nee, ik heb wel wat gestudeerd, maar ik vind dat je prioriteit aan de B.I.L. moet geven als je moet kiezen tussen de B.I.L. en studie. Je hebt immers de taak en verantwoordelijkheid van voorzitter op je genomen en dan moet je daar ook tijd in stoppen.' Als voorzitter heeft Ine een goede indruk gemaakt op iedereen, echter ze wordt wel eens spottend de 'Iron Lady' van de B.I.L. genoemd. Wat vindt ze daar zelf van? 'Ik begrijp wel waarom mensen dat vinden, maar soms moet je gewoon hard zijn anders wordt er over je heen gelopen. Ook voor de B.I.L. is het van belang dat je af en toe op je strepen staat. Als je dat niet doet kan dat voor de B.I.L. nadelige gevolgen hebben.' Op de vraag concrete gevallen te noemen geeft ze na enig aandringen het voorbeeld van de SBA. 'De SBA (Stichting Bestuurskundige en Arbeidsmarkt) organiseert de IBA (Informatiedag Bestuurskundige en Arbeidsmarkt). Hierbij is ook de B.I.L. betrokken. Er wordt al heel lang over gepraat om die stichting op te heffen en dat besluit is ook al genomen, maar de uitvoering blijft maar uit. In een dergelijke situatie moet je op een gegeven moment deadlines stellen en hard zijn. Anders wordt zo iets nooit afgerond en krijgt je opvolger er weer mee te maken.' Terugkijkend op het afgelopen jaar als voorzitter vindt Ine

dat er een heel goede sfeer was binnen het bestuur. 'Dat is erg belangrijk aangezien je een jaar lang bij elkaar in de B.I.L.-kamer zit. In het begin wilde ik me overal mee bemoeien en bijvoorbeeld alle uitgaande brieven nog eens persoonlijk controleren. In de loop van het jaar heb ik gemerkt dat iedereen een andere werkwijze heeft die niet slechter hoeft te zijn. Het belangrijkste wat ik geleerd heb van mijn bestuursjaar is dat ik soms meer geduld moet hebben en me over kleine dingen niet te druk moet maken. Soms moet je ook gewoon je schouders ophalen.'

Met een gerust hart neemt Ine afscheid van haar bestuursfunctie, want ze vindt het nieuwe bestuur hoopgevend voor volgend jaar. 'Toch zal het wel wennen worden als de B.I.L.-kamer niet meer vol ligt met jouw spulletjes. Het is toch een jaar lang een soort tweede huis voor je geweest.' Het komende studiejaar gaat Ine nadat het bestuur gewisseld is vooral hard aan de studie, maar ze blijft daarnaast nog wel betrokken bij de faculteit. 'Ik heb als student-lid zitting in een facultaire benoemingscommissie die een vrouwelijke hoofddocent moet aanstellen'. Weet je al ongeveer wat je wilt gaan doen na je studie? 'Nee, ik heb veel geleerd van mijn activiteiten naast mijn studie, maar wat ik precies wil gaan doen weet ik nog niet. Ik denk dat het ook belangrijk is om je horizon breed te houden en je loopt waarschijnlijk vanzelf wel tegen iets leuks aan door bijvoorbeeld je stage. Ik zou er de kriebels van krijgen als ik nu al zou weten wat ik over tien jaar ga doen.'

Volgens Ine hebben zich voor het komende jaar meer nieuwe Bestuurskundestudenten ingeschreven dan het afgelopen jaar. Op de vraag of ze nog tips heeft voor de nieuwe studenten antwoordt Ine: 'Word actief, ga op kamers wonen, word lid van een vereniging, ga wat doen. Ga niet alleen maar met je neus in de boeken zitten. Dat is én niet leuk én je ontwikkelt jezelf op een andere manier. Praktische vaardigheden kun je immers niet vinden in boeken.'

Peter Kasbergen

Het Eerstejaarsweekend

Zaterdagochtend 10:30, in de stationshal van het Leidse druppelden langzaam de eerste bestuurskundige aspiranten binnen. Nog voor de El CID week begint, maken veel de studenten op ons eerstejaarsweekend voor het eerst kennis met de studiegenootjes. Onwennig wordt er aanvankelijk nog een beetje naar de grond gestaard, maar groepjes vormen zich al snel. Het integratieproces, dat de komende maand het leven zal gaan bepalen is in gang gezet.

Na een voorspoedige reis met trein en bus volgt de entree op de camping "Reeuwijkse Hout," een gezellige familiecamping. De enkel van eerstejaars Frédérique was echter niet opgewassen tegen de ongelijke grond. Gelukkig waren er genoeg heren die haar wilden dragen.

Het eerste programma-onderdeel vond plaats voor de tenten en was een ouderwets namenrondje. Hierbij werden leuke wetenswaardigheden over de levens van de eerstejaars uitgewisseld. Hierna vertrok de groep met de nieuw verkregen B.I.L.-shirts met daarop een woordspeling "Ich bin ein B.I.L.-er" in plaats van het bekende "Ich bin ein Berliner". In variatie op John F. Kennedy.

Op een veldje gesitueerd aan de Reeuwijkse plassen namen "de beste stuurlui die (nog) aan wal staan" het roer over. Verscheidene integratiespelletjes, als 'wie ben ik?' en het 'Knappe Kamran's Grote Namen Spel' leidden tot nauwere kennismaking. Verder werd er die middag nog ge-rentje-rot met bestuurskundig relevante

vragen, van een tamelijk laag niveau (wie is op dit moment de Nederlandse premier?) en probeerde men zo lang mogelijk met zes personen op een kratje te blijven staan. Na deze inspannende activiteiten deed de groep zich te goed aan de heerlijk brandende zon die de temperaturen richting exotische waarden stuwde. Hierop werd besloten een verkwikkend spelletje sponsentrefbal te beginnen, beide keren met volstrekt ongelijke teams. De eerste strijd was die van de jonge honden, tegen de bedaarde oude wijzen van het B.I.L.-team. Helaas moesten intelligentie en ervaring het onderspit delven tegen het grote aantal woeste kozakken. De tweede strijd was er een tussen de seksen, waarbij één daarvan als het zwakke uit de bus kwam.

Na een welverdiend frietje en stukje vlees, waarbij ook oud-bestuursleden aanschoven, was het tijd voor het avondprogramma. Dit werd door de mentoren georganiseerd. Het bestond uit een zeer ruw potje flesjesvoetbal. Een bedrag aan statiegeld werd hierbij kapot geschoten.

Beter één pechvogel in de hand,

Een tweede bevatte de volgende elementen: eieren, waterballonnen, lepels en vragen over (onbekende) sporters.

Het hoogtepunt van de avond was de vijandelijke overname van de campingdisco. Op ruwe wijze werd de prijsuitreiking van de kleurplatenwedstrijd (waarbij iedereen had gewonnen) verstoord. Massaal brak het B.I.L.-kamp los in een oorverdovend 'met z'n allen,' de grote 'Mini playbackshow' hit. De rest van de avond werd gevuld met emmers bier en ijsthee, tikkertje spelen met de kinders en het doen van polonaises op de B-kantjes van Nederlandse artiesten. Naarmate het later werd stroomde de dansvloer leeg en de tenten vol. Het duurde nog lang voordat de rust op de camping terugkeerde, ondanks verwoede pogingen van een bepaald persoon om de andere tent op luidruchtige wijze tot stilte te manen. Daan hield buiten de wacht, maar moest dit bekopen met vele muggenbulten.

De volgende morgen begon langzaam, brak en erg warm. Na een ontbijt en het inpakken van de tassen was er de laatste activiteit. Deze boottocht was een mooie afsluiting van het weekend waarbij de tongen los kwamen en er tijd was voor wat diepere gesprekken. Het weekend werd traditioneel afgesloten door pannenkoeken te gaan eten in Leiden. Al met al was het een zeer geslaagd weekend.

Wouter Zantinge

Het EJW in beweging

Gemeente Zoetermeer

Een verslag van de stage bij het Kabinet / Openbare Orde en Veiligheid van de gemeente Zoetermeer

September 2002. Het doctoraal III begint voor mij (oude stijl, hoewel voor mij uiteraard nieuw...). Dit betekent dat het einde van de studie serieus begint te naderen en natuurlijk ook dat er werk moet worden gemaakt van het zoeken naar een stageplek, al dan niet gekoppeld aan het schrijven van een scriptie. Omdat het mij gemakkelijker leek om alle energie te richten op het schrijven van een scriptie en het stagelopen, wilde ik van te voren alle benodigde studiepunten van te volgen vakken, seminars en keuzevakken binnen hebben. Daarom begon mijn eerste trimester niet met drie, maar met vier vakken. Ik dacht dat ik zou beginnen met een stage in maart, omdat ik eigenlijk al te laat was om nog iets voor januari te regelen. Mijn interesse ging uit naar een stageplaats bij een provincie of een grotere gemeente.

De vrijdag voor Kerstmis werd ik tot mijn verbazing gebeld met het bericht dat er een stageplek vrij kwam bij de gemeente Zoetermeer, mijn woonplaats. Het ging om een plaats bij het kabinet / openbare orde en veiligheid. Meteen heb ik gereageerd en dezelfde avond was de afspraak gemaakt voor een sollicitatiegesprek dat twee weken later zou plaatsvinden. Tijdens het gesprek kwam naar voren dat het eigenlijk meer om een baan ging voor 6 maanden, dan om een stage, waarbij je veel meer begeleiding kunt verwachten. Dit vond ik echter geen bezwaar, hoewel ik was gewaarschuwd dat ik tijdens het werk niet veel tijd zou hebben voor het schrijven van een scriptie. Op dat moment had ik zelf ook nog geen helder idee over een scriptieonderwerp, dus dit was geen enkel probleem. Ik kon deze stage juist mede gebruiken om aan een onderwerp te komen.

Op 15 januari begon mijn eigenlijke stage en deze zou tot 15 juli duren. Zoetermeer is een stad met (inmiddels) ongeveer 112.000 inwoners en is een van de weinige steden die momenteel een Vinex-locatie aan het aanleggen is. De gemeentelijke organisatie kent vier hoofdafdelingen, te weten: Bestuur, Stadswerken, Welzijn en de Brandweer. De eerste drie zijn gevestigd op het stadhuis, de brandweer heeft twee eigen posten in Zoetermeer. Het cluster Kabinet /

Openbare Orde en Veiligheid valt binnen de gemeente Zoetermeer onder de afdeling Juridische Aangelegenheden van de hoofdafdeling Bestuur (afgekort: BS/JA/OOV). Mijn takenpakket was zeer veelzijdig. Zo was ik in het kader van de kabinetswerkzaamheden verantwoordelijk voor allerlei soorten van ondersteuning van de burgemeester, onder andere op het terrein koninklijke onderscheidingen. Daartoe moest ik de aanvragen voor onderscheidingen behandelen, opdat de burgemeester een advies aan de commissaris van de koningin kon geven. Verder moest ik onder andere de 'lintjesregen' (de grootschalige uitreiking van onderscheidingen op 29 april) organiseren. In Zoetermeer waren er dit jaar negentien mensen die gedecoreerd werden, wat een recordaantal was voor Zoetermeer. Het is onvoorstelbaar hoeveel tijd in een, in principe, simpele klus kan gaan zitten. Verder heb ik een groot aantal stukken voorbereid voor de burgemeester op het gebied van openbare orde en veiligheid. Het ging dan voornamelijk om stukken die regionaal behandeld worden, zoals bijvoorbeeld stukken van de Hulpverleningsregio Haaglanden. Naast het adviseren van de burgemeester, kreeg ik in mijn takenpakket ook het project cameratoezicht op het centraal station van Zoetermeer. Dit project bevond zich

in het eindstadium en moest uiteraard tot een goed einde gebracht worden. Dankzij met name dit project heb ik veel mensen binnen de organisatie leren kennen, omdat een dergelijk project door de hele organisatie heen wordt uitgezet. Zo was ons cluster wel de opdrachtgever, maar werd er zeer veel gedaan door de hoofdafdeling Stadswerken en dan met name de afdeling Beheer en Onderhoud.

Naast dit alles was ik aanwezig bij de ongeveer tweewekelijkse 'bilateralen' tussen de brandweercommandant en de burgemeester. Buiten deze werkzaamheden heb ik ook een start gemaakt aan een herziening van het softdrugsbeleid. Behalve deze min of meer vaste werkzaamheden had ik zeer veel te maken met ad hoc werkzaamheden, wat de dynamiek van het werken extra ten goede kwam.

Gaandeweg de stage begon zich een idee te vormen over een uiteindelijke scriptie, waar ik momenteel in mijn vrije tijd aan werk. Als onderwerp (en dit is inderdaad een aanrader) heb ik gekozen voor iets wat als project bij ons cluster wordt behandeld en waar ik zelf ook mee te maken heb, namelijk het project rond de Zoetermeer stadslijn. Deze spoorlijn staat landelijk bekend als een risicolijn. Door het kiezen voor een onderwerp waar je wekelijks mee aan het werk bent, wordt het verzamelen van informatie een stuk gemakkelijker, omdat je in principe met je neus op de informatie zit en anders via je opgebouwde netwerk snel aan informatie kunt komen. Wel is gebleken dat ik inderdaad geen enkele tijd over hield om aan de scriptie te werken tijdens mijn werk.

Wat deze stage extra interessant maakte, was het feit dat je op gemeentelijk niveau zeer concreet bezig bent met realiseren van bepaalde verbeteringen voor een gemeente. Je ziet de resultaten van bepaalde acties ook daadwerkelijk terug als je door de stad loopt. Verder was het werk zeer veelzijdig en hectisch. Zoals gezegd had ik naast de min of meer vaste werkzaamheden, ook elke dag te maken met ad hoc klussen die af en toe meer tijd in namen dan je verwacht (of

Nieuw

gehoopt) zou hebben. Je agenda kon je dus nooit helemaal vastleggen. Verder zat ik echt op het raakvlak tussen politiek en bestuur. Ik had wel een ambtelijke baas, maar er was meer direct contact met de burgemeester zelf. Verder had ik veel contact met externe partners, zoals de politie, de brandweer (hoewel niet echt een externe partner, want de brandweer is een gemeentelijke hoofdafdeling in Zoetermeer), maar bijvoorbeeld ook met de Nederlandse Spoorwegen in het kader van het structureel veiligheidsoverleg Zoetermeerlijn.

Van meet af aan werd ik in het diepe gegooid. Mijn eerste en tweede werkdag waren geen dagen – zoals je vaak hoort – waar ik achter mijn bureau zat om stukken te lezen. Ik werd meteen op pad gestuurd om naar regionale vergaderingen te gaan. Dit maakte het werk ook interessant, omdat je meteen voor vol werd aangezien. Bovendien kreeg ik de kans om in een van de eerste weken van mijn stage een gecertificeerde driedaagse masterclass te volgen op het gebied van crisisbeheersing en rampenbestrijding. Zo'n kans laat je natuurlijk niet liggen!

Inmiddels is mijn stage vroegtijdig beëindigd, omdat ik per 1 juni een baan kreeg aangeboden. De ene helft van de week werk ik nu bij de gemeente voor OOV en doe ik gedeeltelijk het werk wat ik deed bij OOV tijdens mijn stage. De andere helft van de week werk ik bij de brandweer als medewerker rampenbestrijding. Hier word ik onder andere verantwoordelijk voor het vernieuwen van het Zoetermeerse rampenplan. Mijn takenpakket is op deze manier nog breder geworden dan het al was en bovendien heb ik nu de kans gekregen om twee (hoewel beide gemeentelijke, toch zeer verschillende) organisaties te leren kennen en op deze manier op een nog meer gevarieerde manier werkervaring op te doen.

Roelant Schenk

In de laatste week van augustus staat binnen het departement Bestuurskunde alles in het teken van het nieuwe jaar. Natuurlijk is de voorbereiding daarvan een langdurig proces dat al in januari begint: er moeten nieuwe programma's vastgesteld worden met bijbehorende roosters, collegezalen worden gereserveerd, evenals tentamendata en -zalen. Dat klinkt eenvoudiger dan het is, want er moet met een groot aantal factoren rekening worden gehouden. Sommige van logistieke aard: het vinden van – geschikte – zalen, bijvoorbeeld, wordt door de nog steeds stijgende studentenaantallen ieder jaar moeilijker. Verder moet het onderwijsprogramma voor studenten 'studeerbaar', en voor docenten 'doceerbaar' zijn. Dat eerste betekent voor het rooster dat colleges en tentamens van vakken binnen een jaar maar soms ook van twee opeenvolgende jaren niet mogen overlappen. Voor de major-minorcombinaties moet bovendien gelet worden op de roostering van de minoropleiding. Avondstudenten hebben overdag hun werk en voor hen is het prettig als het onderwijs op

Nieuw in de informatievoorziening

Vervolgens moet alle informatie die nodig is om onderwijs te kunnen volgen (en geven) ook nog zo overzichtelijk en duidelijk mogelijk bekend worden gemaakt. Op dat punt is afgelopen jaar binnen het departement Bestuurskunde een grote vernieuwing ingezet. Papieren studiegids en rooster hebben plaatsgemaakt voor Elektronische Studiegids (kortweg: E-gids) en een rooster op de website. Voor komend jaar is er hard aan gewerkt om de kinderziektes te overwinnen en de toegankelijkheid van de digitale informatievoorziening te verbeteren. De E-gids en de website zijn grondig herzien.

In juli is alle major-minorstudenten gevraagd naar hun ervaringen met deze spinternieuwe programma's. Zij bleken enthousiast over de inhoud van het programma maar vonden dat er op het punt van informatievoorziening nog wel wat te verbeteren viel. Om aan deze wens tegemoet te komen geeft het departement dit jaar aparte major-minorbrochures uit.

Het blijft belangrijk om de website (met name 'Nieuws') een paar keer per week te raadplegen. Op die manier kunnen veranderingen in het rooster en andere

belangrijke mededelingen je niet ontgaan en ben je steeds geheel op de hoogte.

Natuurlijk kan iedereen die vragen heeft nog steeds terecht bij de onderwijsbalie. Wel vragen we iedereen vriendelijk om éerst E-gids en Website te raadplegen, voordat je aanklopt bij de medewerkers van het onderwijsbureau. Nieuw is dat je op de balie een map met *Frequently Asked Questions* aantreft, die overigens ook op de website staan. Nieuw is ook dat je medewerkers van het onderwijsbureau (mw. Ali van Teijlingen, mw. B. Hoogeveen en mw. L. Monsjou) kunt mailen. Het adres is:

onderwijsbsk@fsw.leidenuniv.nl.

Nieuw in de studieadvisering

Per 1 september 2003 wordt de advisering aan studenten anders georganiseerd, een verandering die nauw aansluit bij de invoering van de bachelor-masterstructuur. Op die datum treedt Daniëlle Ladan in dienst, die de studieadvisering voor de Bachelorstudenten zal gaan verzorgen. Daarnaast zal zij ook de stage- en scriptiecoördinatie op zich nemen. Studenten uit de 'oude' doctoraalopleiding en het avond-programma kunnen als vanouds bij mij terecht.

Interview Frank de Grave

Behalve studieadviseur voor deze studenten ben ik per 1 september ook onderwijscoördinator. Via de website zal bekend gemaakt worden wanneer Daniëlle Ladan en ik aanwezig zijn.

Nieuwe studenten

Eind augustus, ik zei het al, staat alles in het teken van het nieuwe jaar. De laatste voorbereidingen worden getroffen, en de puntjes worden op de i gezet. De vooraanmeldingscijfers laten wederom een stijging zien van eerstejaars studenten. Als de voortekenen niet bedriegen kunnen we op 1 september meer dan honderd nieuwe studenten Bestuurskunde in de bacheloropleiding verwelkomen. Ter vergelijking: twee jaar geleden hadden we 70 eerstejaars. Daarnaast blijft ook de belangstelling voor het verkorte programma onverminderd groot; waarschijnlijk zullen er weer rond de 50 studenten aan deze tweejarige opleiding beginnen.

We zullen hen op de vertrouwde manier ontvangen: de bachelorstudenten op maandag 1 september met een introductiecollege, kennismaking met tutores en mentoren, een lunch en op dinsdag uiteraard de bootreis met bbq. De avondstudenten op woensdag 3 september met een introductiecollege en borrel. Ik wens iedereen, nieuw en oud, een plezierig en succesvol jaar!

Carlen Nelissen

Voor het vak Bestuurskunde III werd de opdracht gegeven een propedeusewerkstuk te maken. Het onderwerp was geheel naar eigen keuze, mits het betrekking had op het openbaar bestuur. De keuze was bij mij al snel gemaakt. Aangezien ik zeer geïnteresseerd ben in defensie-aangelegenheden koos ik voor een actueel onderwerp, namelijk de reorganisatie van Defensie. Op dat moment besteedde de media er veel aandacht aan, en volgens mij zal dat voorlopig nog wel even zo blijven. Het onderwerp stond dus al vast, maar er moest ook een interview worden afgenomen. Het idee om Frank de Grave te interviewen kwam direct bij mij op. Natuurlijk is hij een druk bezet persoon. Maar ik denk altijd maar; wie niets probeert zal ook niets bereiken. Tot mijn verbazing was de afspraak al snel gemaakt. 28 mei heb ik dan ook Frank de Grave in zijn kantoor op het Binnenhof geïnterviewd. Het interview verliep vlot en na drie kwartier had ik weer wat bruikbare informatie voor mijn propedeusewerkstuk. Inmiddels zijn er weer volop ontwikkelingen gaande bij Defensie. Hieronder is dan ook het interview te lezen dat betrekking had op de problemen en de cijfers die tot en met 28 mei een rol speelden rondom de problematiek betreffende de reorganisatie van Defensie.

Er wordt veel gesproken over een geïntegreerde defensie-organisatie waar de krijgsmacht delen onder een Chef-Defensiestaf (CDS) gaan samenwerken. Ziet u op korte termijn een succesvolle integratie van de verscheidene defensiestaven; Landmacht, Luchtmacht en Marine?

Toen ik minister was werd daar veel over gesproken. Defensie is een hele grote organisatie met een lange traditie. De organisatie telt zo'n 74.000 mensen. Wanneer je zo'n organisatie tijdig wilt veranderen, moet je geschikte momenten treffen. Tijdens mijn ministerschap speelden echter de nadelen van Srebrenica en nog wat interne bezuinigingen. Naar het onderwerp is onderzoek gedaan door de commissie-Franssen. Het is ook nog niet eens zo gemakkelijk om een goed antwoord te geven. Dat ligt aan de verhoudingen tussen de krijgsmacht delen en de politiek. Ik had nog een paar vragen gezet bij het integreren van de krijgsmacht delen en de rol van de Chef Defensiestaf (CDS), want hoe zou dan de verhouding tussen opperbevelhebber en de minister zijn. Valt dan alles wat

militair is onder de 'CDS' en alles wat ambtelijk is onder de minister? Dat is eigenlijk niet zo'n gewenste zaak, althans, dat zie ik als een risico.

"... iedereen weet nu wel dat er genoeg bezuinigd is"

Het gaat echter ook niet zo soepel. Ik vergelijk het maar eens met een beetje een grote voetbalclub; daarin heb je een topsectie, een amateursectie en sommige clubs hebben ook een vrouwensectie. Elke sectie komt natuurlijk voor zijn eigen belangen op. Zo komt bijvoorbeeld een bestuurslid die verantwoordelijk is voor het eerste elftal met het argument dat de club veel waarde moet hechten aan het eerste elftal omdat dat het visitekaartje van de gehele club is. Je kunt door de structuur te veranderen wel beslissingen gemakkelijker en transparanter maken, maar je neemt nooit de onderlinge tegenstellingen weg. Tegenstellingen zullen altijd blijven bestaan. Er zal altijd

iets blijven van mensen die op zee opereren, in de lucht opereren en op het land opereren. Door te integreren maak je het wel transparanter, maar of dat ook zal werken? Je ziet dat eigenlijk nergens. Elke organisatie, elke structuur kent zijn belangen.

Je kunt wel voor een zekere cultuurverandering zorgen. Zo kun je bijvoorbeeld de opleidingsinstituten het KIM en de KMA integreren om zo te bevorderen dat de verschillende onderdelen met elkaar gaan samenwerken. Er is sprake van zeer lange tradities bij de krijgsmacht delen. De militairen voelen zich echt thuis bij zo'n traditionele organisatie, dat kun je eigenlijk niet veranderen, en zeker niet snel.

Er worden nu plannen gemaakt om nog meer te bezuinigen dan voorheen het geval was. Vindt u de bezuinigingen wel reëel?

Het woord reëel zou je moeten zien in de context van de afweging van belangen. Groen-Links wilde eigenlijk nog een miljard eraf, maar iedereen weet nu wel dat er genoeg bezuinigd is. Het is wel goed om rekening te houden met het feit dat er geen objectieve maatstaf voor bezuinigingen is. Er is geen model waar je data in moet stoppen en waaraan je bezuinigingen kunt testen of ze niet te groot zijn. Wel blijven er altijd verschillen in meningen in het parlement. Je kunt in ieder geval zeggen dat er veel is bezuinigd.

Het is wel zo dat wanneer de samenleving ervoor kiest om meer mee te werken aan operaties, dat er dan meer geld bij moet komen voor die eenheden die uitgezonden moeten worden. Reëel is het dus in die zin dat er algemene overeenstemming is bereikt over het feit dat er nu eigenlijk wel genoeg is bezuinigd. En het is dus niet meer reëel / wenselijk om meer te bezuinigen.

Er wordt veel geïnvesteerd in materiaal. Maar moet er nu, in een tijd van toenemende terroristische dreiging niet meer worden geïnvesteerd in snel inzetbare eenheden?

Dat is een lastige afweging die je moet maken. Aan de ene kant moeten er natuurlijk voldoende mensen zijn die

goed zijn opgeleid, maar aan de andere kant moet je die mensen ook uitrusten met voldoende en goed materieel. Dus je moet ook investeren in het materieel. Het gaat er uiteindelijk om om de juiste balans te vinden tussen het aantal manschappen en het benodigde materieel. Ik vind namelijk dat wanneer je manschappen naar een gevaarlijk gebied stuurt, ze ook goed moeten zijn uitgerust.

Zou het beter zijn voor de reorganisatie van Defensie om zich meer te richten op een nieuwe Nederlandse strijdmacht, of moet er gekeken worden naar vernieuwde internationale samenwerkingsverbanden? En hoe zit het met taakspecialisatie?

Vooraf eerst wil ik zeggen dat ik een groot voorstander ben van samenwerken met andere landen. Wanneer je je gaat specialiseren, wordt je van elkaar afhankelijk. Wanneer je bijvoorbeeld samen met Duitsland opereert en je hebt je taken op elkaar afgestemd, dan is dat handig en voordelig met betrekking tot het plannen en het integreren van materiaal. Een probleem wordt het echter wanneer een van de parlementen geen toestemming geeft voor uitzending van de troepen naar bijvoorbeeld een crisisgebied. Als Nederland dan wel

mee wil doen, maar Duitsland levert vervolgens geen troepen, kan de operatie niet doorgaan. Als je je toelegt op specialisaties moet je eigenlijk een goed centraal aangestuurd defensie hebben van meerdere landen. Onvermijdelijk gaat het die richting op.

Er wordt vaak gesproken over het feit dat militaire middelen niet altijd goed worden benut. Zo beweren opiniebladen dat commandotroepen kruispunten in Afghanistan moeten bewaken terwijl ze ervoor zijn opgeleid om grotten uit te kammen. Wat vindt u van die 'onderbenutting', is dat te wijten aan politieke factoren?

Ik voel me niet zo thuis bij die discussie. Militairen moeten zowel functioneel als multifunctioneel kunnen worden ingezet. Natuurlijk hebben militairen hun specialisatie en vinden ze het leuk om die ten uitvoer te brengen. Zo zijn de Mariniers uitermate geschikt voor amfibische doeleinden. Tegelijkertijd kunnen ze ook uitstekend op het land opereren, wat ze ook doen. Ik wil dat die mensen zo breed mogelijk kunnen worden ingezet. Er zijn immers vele soorten conflicten.

Jordy De Schepper

Public Corruption

Verslag Honours Class Public Administration and Political Science 2003

Stel je het volgende scenario eens voor. Al jaren patrouilleert een wijkagent door de Breestraat en heeft een goede band opgebouwd met de middenstand aldaar. De winkeliers zijn hem erg dankbaar voor het veilig houden van de Breestraat. Met kerst besluiten de middenstand hem een kerstpakket te geven voor bewezen diensten. Is het gepast als de politieagent dit aardigheidje aanneemt? In de maand februari begon de 'Honours Class' voor twaalf ouderejaars studenten bestuurskunde en politicologie. Ik zal hieronder proberen uit te leggen wat het concept van de Honours Class precies inhoudt. Daarnaast zal ik een kort verslag maken van de 'Honours Class 2003 on Public Corruption'.

De 'Honours Class' is een Engelstalig programma dat voor de studies Bestuurskunde en Politicologie gestart is in 1998. Andere studies als geschiedenis, rechten en biologie hebben hun eigen 'Honours Class'-programma. De 'Honours Class' is een extracurriculair programma dat studenten Bestuurskunde en Politicologie de kans biedt om een thema uit te diepen door middel van bijeenkomsten met deskundigen, vooraanstaande wetenschappers en politici. De afgelopen jaren werden de volgende thema's over 'European Governance' behandeld: *The Institutions* (1998), *The People* (1999), *The Policies* (2000) en *Enlargement* (2001). In 2002 werd afgestapt van het thema *European Governance*, het thema was toen *Leadership* (2002).

Dit jaar was het thema 'Public Corruption'. Voor de 'Honours Class' kun je rond december solliciteren, uit deze sollicitaties worden twaalf studenten geselecteerd. De verhouding dit jaar was vijf studenten Bestuurskunde, vijf studenten Politicologie, één iemand die beide studies doet en één student Ruslandkunde. Het programma telt twaalf bijeenkomsten op vrijdagochtend, waarbij van de studenten een actieve rol wordt vereist. Bij drie bijeenkomsten heb je een functie. Een keer moet je een bijeenkomst voorzitten, één keer moet je een bijeenkomst notuleren en één keer moet je discussant

zijn. De laatste rol is bijzonder en zeer leerzaam. Als discussant begeleid je de spreker de dag voor de bijeenkomst. Voor mij betekende dit dat ik de dag voor de bijeenkomst dr. Hansjörg Elshorst van Transparency International (TI) op Schiphol moest afhalen, hem wegwijs door Leiden moest maken, naar zijn hotel brengen en 's avonds samen met hem en enkele docenten uit eten ging. De volgende dag vindt de bijeenkomst plaats in de traditionele 'Tuinkamer' van het

Academiegebouw, waarbij de spreker eerst zijn praatje van een uur doet. Daarna start je als discussant de discussie en probeer je kritische vragen te stellen. Tenslotte krijgen alle deelnemers van de 'Honours Class' de gelegenheid om vragen te stellen. De bijeenkomst wordt afgesloten met een luxe lunch in de Hortus Botanicus.

Dit jaar waren er twaalf bijeenkomsten gepland met de volgende sprekers en onderwerpen: Prof. Mark Philip (Oxford University, UK) met als onderwerp 'Corruption from a political theory perspective', waarbij geprobeerd werd een theoretische basis te leggen voor het bestuderen van corruptie. Corruptie is namelijk vanuit verschillende perspectieven te bekijken, vanuit economisch, politiek en cultureel perspectief. Verder werd getracht corruptie te definiëren, want wat valt er nu precies onder corruptie (omkoping, fraude, cliëntalisme en dergelijke).

De tweede bijeenkomst ging over het openbaar bestuur in postcommunistisch Europa, namelijk Estland, Letland, Litouwen, Belarus en Oekraïne. Spreker was Prof. William L. Miller van Glasgow University uit Schotland. Hij vertelde over zijn eigen onderzoek in de Oekraïne en zijn

Deelnemers Honours Class 2003

ontmoetingen met de onder verdenking staande president van Oekraïne.

Bij de derde bijeenkomst was ik discussant van dr. Hansjörg Elshorst van Transparency International (TI). TI is een *non-governmental organization* (ngo), die corruptie op de politieke agenda heeft gezet en jaarlijks een berucht rapport uitbrengt met een index van corruptie in landen. Het zogenaamde *National Integrity System* maakt een vergelijking tussen landen aan de hand van een score op democratische waarden, onafhankelijke (maatschappelijke) instituties en wet- en regelgeving. Een onderdeel van dit onderzoek is een reputatieonderzoek, waarbij onderzoekers deelnemers vragen wat zij van ambtenaren en politici vinden. Het eindresultaat is een mooie lijst met scores van landen, de zogenaamde *Corruption Perception Index*, waarbij Scandinavische landen en Singapore goed scoren (Nederland staat 7^e) en Afrikaanse landen erg laag op de lijst staan. Ik heb een gedeelte van de index aan het iend van dit artikel weergegeven. Er is veel kritiek op zulk onderzoek aangezien het reputatieonderzoek betreft en dus niet de daadwerkelijke corruptie meet.

Aan de andere kant: is corruptie wel meetbaar? Bij de vierde bijeenkomst kwam Prof. Michael Johnston (Princeton, USA) vertellen wat het resultaat is van dertig jaar van wetenschappelijk onderzoek naar corruptie. Er is nog steeds geen duidelijkheid over de definitie van wat nu precies corruptie is, maar duidelijk is dat corruptie schadelijk is voor een land. Hij ging ook in op de vraag of het bestrijden van corruptie door middel van democratische instituties niet het opdringen is van westerse waarden op niet-westerse landen? De Wereldbank is namelijk veranderd en zet naast haar traditionele puur economische instrumenten in bij het helpen ontwikkelingslanden ook andere instrumenten in, voornamelijk gericht op het stimuleren van democratisering

in ontwikkelingslanden. Vrije verkiezingen, meer macht voor het volk, meer onafhankelijke controleorganen en een onafhankelijke rechterlijke macht zijn instrumenten om corruptie te bestrijden.

Een niet-westerse samenleving met een aparte kijk op corruptie is Japan. Dit land stond centraal in vijfde bijeenkomst, waarbij Japan-expert Prof. Karel van Wolferen van de Universiteit van Amsterdam kwam vertellen over unieke politieke verhoudingen in Japan. Familieverbanden en cliëntalisme, wat we naar Westerse maatstaven afkeuren in de politiek, wordt in Japan normaal gevonden. Die cultuur is daar ingebed in het politieke systeem en werkt goed. Daarnaast zijn de Japanners er trots op en zullen dus niet zo snel Westerse waarden overnemen om corruptie te bestrijden, want door Japanse ogen wordt het systeem niet als corrupt gezien.

Helaas moest Prof. Lieven de Winter (Universiteit Leuven en Brussel) door omstandigheden afzeggen en werd de bijeenkomst over corruptie in België afgelast. De bijeenkomst over Nederland vond gelukkig wel doorgang. Prof. Leo Huberts van de Vrije Universiteit van Amsterdam

"Nadat voormalig minister van Binnenlandse Zaken Ien Dales in 1992 een 'integriteitsoffensief' startte met de leus *"een beetje integer bestaat niet"*, lieten haar opvolgers integriteitsbeleid achterwege."

kwam met het scenario van de wijkagent dat ik in de inleiding gebruikte. Ikzelf was van mening dat de wijkagent dit aardigheidje wel aan mag nemen, want dan kan hij zijn vrouw ook weer blij maken met een wijntje. Het bleek maar weer hoe naïef

ik ben, want bij het politiekorps is het voor agenten verboden om geschenken aan te nemen. Een agent moet onbevooroordeeld zijn en moet alles wat hem aangeboden wordt melden. Prof. Huberts maakte duidelijk dat integriteit een verwaarloosde issue was in Nederland. Nadat voormalig minister van Binnenlandse Zaken Ien Dales in 1992 een *'integriteitsoffensief'* startte met de leus *"een beetje integer bestaat niet"*, lieten haar opvolgers integriteitsbeleid achterwege. Prof. Huberts voorspelde dat naast rechtmatigheid, doelmatigheid & doeltreffendheid, democratie en legitimiteit, integriteit de vijfde centrale waarde voor het Openbaar Bestuur zou worden. Hiermee verwees hij naar casussen als de bouwfraude, Bram Pepers declaraties en maatschappelijk verantwoord ondernemen in het buitenland.

De zevende bijeenkomst ging over zo'n casus namelijk de bouwfraude. Marijke Vos, voorzitter van de parlementaire enquête naar de bouwfraude en parlementslid namens Groen Links, kwam spreken over politieke instrumenten om corruptie aan te pakken. De parlementaire enquête was een politiek instrument om fraude in de bouw openbaar te maken. Vooral het live-verslag van de parlementaire enquête op televisie was een krachtig instrument. Marijke Vos vertelde echter dat de parlementaire enquêtecommissie nog beperkt was in haar mogelijkheden om de fraude aan het licht te brengen. Ten eerste liep er een strafrechtelijk onderzoek naar de bouwfraude. Om dit onderzoek niet te verstoren mocht de commissie Vos niet alles onderzoeken. Daarnaast was de privacy van de kopstukken in de bouw in het geding, waar de commissie rekening mee moest houden. Verder kwam in deze bijeenkomst nog het thema klokkenluiders aan bod en de onafhankelijke positie en mogelijkheden van de Algemene Rekenkamer.

De achtste bijeenkomst kwam het beruchte Italië aan bod. Prof. Alberto Vanucci van de Universiteit Pisa verzorgde een informatieve bijeenkomst over Italië, maar had met zijn cynische humor over Italië ook voor entertainment gezorgd. Premier

Berlusconi kwam ruim aan bod. Hoe hij er in slaagde om aan de macht te komen, hoe hij een strafrechtelijk onderzoek kan ontlopen als premier en hoe hij steeds meer macht naar zich toe trekt. Hoe corrupte handelingen de dagelijkse praktijk zijn in de Italiaanse politiek en hoe uitzichtloos het is in Italië. Grappig was nog de quote van Vanucci over zijn hoop op verbetering: *"The European Union is our best hope of getting out of the pool of corruption."* Op deze opmerking was de vraag gerechtvaardigd of het niet omgekeerd is? Zal Europa Italië redden of zal Italië andere Europese landen 'besmetten' met de corruptie?

Helaas zegde Antonio di Pietro af, want hij moest een Europese anti-corruptie delegatie naar Azbekistan leiden. Di Pietro is een bekende Italiaanse officier van justitie, die in de jaren '90 corruptie bestreed in de Italiaanse politiek. Hij was het Italiaanse symbool tegen de corruptie in Italië. In de negende bijeenkomst werd de grote schaal van corruptie in Afrika behandeld. Prof. Christopher Clapham (Cambridge University) vertelde over staatshoofden die thuis een kluis hebben staan wat door moet gaan voor de staatskas en over Afrikaanse politici die staatsgeld doorsluizen naar Zwitserse bankrekeningen. Prof. Clapham schetste een uitzichtloos beeld van Afrika en zag niet in hoe Westerse landen en organisaties als de Wereldbank en OECD daar verandering in zouden moeten brengen. Afrikanen zullen het echt zelf moeten doen en eer ze dat inzicht hebben zijn we jaren verder.

Mexico stond centraal bij de laatste bijeenkomst van de *'Honours Class'*. Prof. Alan Knight (Oxford University) gaf een lezing over corruptie in Mexico. Vanuit historisch perspectief probeerde hij aan te geven welke plaats corruptie heeft gekregen in Mexico en waarom het nooit echt is aangepakt. In Mexico is sinds begin jaren 1900 één politieke partij, namelijk de PRI (Institutionele Revolutionaire Partij) aan de macht geweest en heeft door middel van corrupte praktijken de macht al die jaren gehouden tot eind

jaren '90. Toen werden voor het eerst vrije verkiezingen gehouden in Mexico

Corruptie verbreedert

en de PRI verloor. Er kwam een nieuwe regeringspartij, de PAN (Nationale Actie Partij), onder aanvoering van huidig president Fox. Prof. Knights theorie was dat PRI de verkiezingen had verloren, omdat ze zich zelf in haar vingers heeft gesneden met haar corrupte praktijken. Vroeger waren de verkiezingen een farce. De PRI kocht stemmen bij de bevolking en probeerde dat ook bij de vrije verkiezingen eind jaren '90. De steekpenningen werden zoals gewoonlijk aangenomen door burgers en boeren, maar dit weerhield

deze mensen er niet van om op de tegenpartij te stemmen, want het was toch oncontroleerbaar voor de PRI om er achter te komen wie wat gestemd heeft. Dus namen mensen wel de steekpenningen aan, maar stemden niet volgens opdracht.

De *'Honours Class'* wordt symbolisch afgesloten met een ceremonie met alle *'Honours Classes'* bij elkaar. Op 20 juni kregen we uit handen van rector magnificus Prof. Dr. D. Breimer een certificaat dat we deel hadden genomen aan de *'Honours Class on Public Corruption'* 2003. Met onze groep kregen we nog een uitnodiging van de sponsor AEF Consulting om bij hun kantoor in Utrecht langs te komen voor een kennismaking en een diner. Bij deze wil ik ook het organiserende comité in de personen van Dr. Hans Oversloot, Dr. Paul Nieuwenburg, Prof. Dr. Rudy Andeweg, student-assistent Imke Harbers en de sponsor AEF Consultant bedanken voor de leerzame bijeenkomsten. Tevens wil ik de elf andere deelnemers van de *'Honours Class on Public Corruption'* bedanken voor de gezellige lunches in de Hortus Botanicus.

Bart van Nierop

Corruption Perception Index 2002 (CPI) (TI Annual Report, 2002)

Top Tien + bekende landen			Laagste Tien + bekende landen		
1.	Finland	9.7	64	Turkije	3.2
2.	Denemarken	9.5	71	Rusland	2.7
	Nieuw Zeeland		77	Roemenië	2.6
4.	IJsland	9.4	85	Oekraïne	2.4
5.	Singapore	9.3	93	Oeganda	2.1
	Zweden			Moldavië	2.1
7.	Canada	9.0	95	Azerbeidzjan	2.0
	Luxemburg		96	Indonesië	1.9
	Nederland			Kenia	
10.	Verenigd Koninkrijk	8.7	98	Angola	1.8
16.	Verenigde Staten	7.7		Madagaskar	
18.	Duitsland	7.3		Paraguay	
	Israël				
20.	België	7.1	101	Nigeria	1.6
	Japan				
31.	Italië	5.2	102	Bangladesh	1.2

Wie weet wat bestuurskunde is?

Over een eigen boekenkast voor bestuurskunde.

Wie op zoek is naar een boek met bestuurskundig onderwerp en derhalve logischerwijs bij de sectie bestuurskunde van de faculteitsbibliotheek dan wel universiteitsbibliotheek wil gaan kijken, komt bedrogen uit. Die is er namelijk niet. Als groentje in het universiteitswezen overkwam mij het voorgaande. Na van de schrik bekomen te zijn ging ik mij afvragen waarom er nog geen aparte sectie bestuurskunde is, maar dat ik boeken met bestuurskundig onderwerp moest gaan zoeken in de kasten van politicologie, sociologie, ja zelfs psychologie.

Ongetwijfeld heeft dit te maken met het karakter van bestuurskunde als wetenschap die zijn inzichten grotendeels heeft verkregen van andere wetenschappen. Ik noemde in de vorige zin bestuurskunde voor het gemak een wetenschap, maar op de discussie of bestuurskunde een wetenschap is zal ik aan het eind van dit stuk terugkomen. Van Braam gaat de discussie over het verschil tussen kunde en wetenschap in zijn *Leerboek Bestuurskunde* uit de weg en stelt dat bestuurswetenschap synoniem is aan bestuurskunde. Echter, als tweede betekenis van bestuurswetenschap noemt hij een wetenschap die zich bezighoudt met verschijnselen van bestuur.¹ Korsten en Toonen vatten in lijn met deze tweede betekenis van Van Braam bestuurswetenschappen op als aspectwetenschappen van het openbaar bestuur. Onder deze wetenschappen worden onder andere staats- en bestuursrecht, bestuurs-economie en bestuurspoliticologie opgevat.² Als men de hele lijst van aspectwetenschappen die Korsten en Toonen noemen erop naslaat wordt het al wat begrijpelijker waarom boeken met een bestuurskundig onderwerp zo verspreid staan over de bibliotheek. Korsten en Toonen vervolgen door te stellen dat de bestuurskunde ook een bestuurs-wetenschap is, maar geen aspectwetenschap zoals de eerder genoemden. Daar waar aspectwetenschappen een monodisciplinaire kijk op het openbaar bestuur ontwikkelen, beoogt bestuurskunde een inter- of multidisciplinaire wetenschap te zijn, die kennis uit aspectwetenschappen integreert.³ Als we nu even stil staan bij deze typering en in

het achterhoofd het gebrek aan een eigen boekenkast voor bestuurskunde houden, kunnen we het volgende stellen. Bestuurswetenschappen maken, in de definitie aspectwetenschappen van het openbaar bestuur als sub-wetenschappen, deel uit van bijna alle sociale wetenschappen. Boeken over deze aspectwetenschappen staan logischerwijs verspreid over een deel van de bibliotheek. Echter er is één bestuurswetenschap, de bestuurskunde, die niet als sub-wetenschap deel uitmaakt van een andere sociale wetenschap, maar de kennis van alle tot andere sociale wetenschappen behorende sub-wetenschappen wil integreren en daarom ook een eigen boekenkast wil!

De hamvraag is nu natuurlijk of bestuurskunde wel een eigen boekenkast in de universiteitsbibliotheek verdient. In mijn ogen verdient een wetenschap een boekenkast wanneer het ten eerste daadwerkelijk een wetenschap is en ten tweede een uniek studieobject heeft, wat het verzamelen van boeken uit de hele bibliotheek in een nieuwe boekenkast de moeite waard maakt. Kort gezegd moet een wetenschap iets toe te voegen hebben. Zoals in het voorgaande beschreven, claimt

bestuurskunde iets toe te voegen vanwege het unieke kennisintegrerende karakter van de wetenschap. Wat betreft vulling van de boekenkast hoeft het zich niet bang te maken. Ook al is bestuurskunde in vergelijking met andere wetenschappen een vrij jonge wetenschap - de eerste leerstoel voor bestuurswetenschap in Nederland werd in 1928 ingesteld - er is al zoveel gepubliceerd dat er met gemak een eigen boekenkast mee gevuld kan worden. Tel daarbij de (deels) bestuurskundige boeken die bij andere wetenschappen in de kast staan en de conclusie is dat het ontbreken van een eigen boekenkast niet ligt aan een gebrek aan relevante publicaties. Om te komen over een eigen boekenkast voor bestuurskunde, met in het achterhoofd de twee eerder genoemde voorwaarden, zal ik proberen over de volgende zaken

"er is één bestuurswetenschap die niet als subwetenschap deel uitmaakt van een andere sociale wetenschap, maar de kennis van alle andere sociale wetenschappen wil integreren en daarom ook een eigen boekenkast wil!"

beknopt maar zinvol iets te zeggen: de geschiedenis van bestuurskunde, het kennisintegrerende karakter van bestuurskunde en een vergelijking van bestuurskunde met andere wetenschappen.

Elke wetenschap kent een geschiedenis van kennisgroei en kennisvernieuwing. Of bestuurskunde deze geschiedenis ook kent is vooralsnog niet te zeggen, aangezien nog niet bepaald is of het wel een wetenschap is. Omgekeerd redeneren leidt tot de vraag of een discipline als bestuurskunde een wetenschap is als er maar genoeg voorlopers van de

bestuurskunde en kenniswerving rondom het studieobject van de moderne bestuurskunde in de geschiedenis aan te wijzen zijn. Via een heel kort stukje geschiedenis wil ik hier wat over ophelderen.

Het in 1887 gepubliceerde artikel *The study of administration* van Woodrow Wilson, die later president van de VS zou worden, wordt vaak genoemd als het begin van bestuurskunde als vakgebied.⁴ Als je echter het studieobject van bestuurskunde het openbaar bestuur (een term die nog niet lang in gebruik is) en in ruimere zin staatszaken noemt kun je verder terug in de tijd gaan. In werken van Plato en Aristoteles zijn al elementen terug vinden die met wat goede wil bestuurskundig genoemd kunnen worden en naar verluidt is er een 4700 jaar oude vorstenspiegel - een soort voorschrift hoe een heerser/bestuurder zich moet gedragen - in spijkerschrift gevonden.⁵ Tijdens de Middeleeuwen waren vorstenspiegels ook veel voorkomend en er zijn geschriften uit die tijd waarin voorschriften voor een geslaagd koninklijk bestuurlijk huishouden staan opgetekend. Door factoren als opkomend absolutisme, onvoorwaardelijke macht in het staatsbestuur voor de vorst, en mercantilisme (handel als groeiende bron van welvaart) nam de complexiteit van staatszaken van Europese staten toe in de 16^e eeuw. De opleiding kameralistiek, kennis van de vorstelijke dienst, was hier het antwoord op. De kameralistiek kan goed als voorloper van de bestuurskunde worden gezien. In de 17^e en 18^e eeuw werden bestuurskundige vraagstukken al in specifieke literatuur beschreven vanwege een veranderende functie en visie op het staatsbestuur en de opvatting dat wetenschap maatschappelijke vooruitgang teweeg kan brengen. Er vinden zich in deze eeuwen onder invloed van grote denkers als Rousseau een hoop ontwikkelingen plaats die te talrijk zijn om hier te beschrijven. Aanbeland in het einde van de 19^e eeuw/ begin 20^e eeuw kan men spreken van de geboorte van de moderne bestuurskunde of *public administration*. Wat ik wil illustreren met dit beknopte overzicht

is, dat (openbaar) bestuur en alle aanverwante zaken al ver terug in de tijd serieus onderwerp van studie waren. Veel oude inzichten zijn echter achterhaald doordat ze bijvoorbeeld in een terminologie zijn opgetekend die verschilt van de huidige bestuurskundige. Het problematische van bestuurskundige geschiedenis in vergelijking met de ontwikkeling van andere wetenschappen in het verleden is dat er tot op de dag van vandaag discussie over is wat bestuurskunde precies is of zou moeten zijn en een duidelijk afgebakend stuk geschiedenis dus lastig aan te wijzen is. Velen hebben zich in het verleden bezig gehouden met zaken die wij tegenwoordig bestuurskundig zouden noemen zonder dat ze konden beseffen dat wij ze later zo zouden gaan noemen. Terugkomend op de kwestie of in het verleden genoeg kennisgroei en -vernieuwing te signaleren is dat bestuurskunde een wetenschap genoemd kan worden ben ik geneigd met een volmondig ja te antwoorden. Ik zal in de conclusie hier nog op terugkomen.

Om een eigen boekenkast te verdienen moet een wetenschap een uniek studieobject hebben. Om deze stelling te verhelderen kan ik het volgende stellen: elke wetenschap leent inzichten en opvattingen van andere wetenschap(en). Natuurkunde en scheikunde bijvoorbeeld zijn sterk verwant en bestuderen vaak dezelfde zaken. Studieobject dient in deze context ook opgevat te worden als niet zozeer *welk* object bestudeerd wordt, maar *veel meer hoe* een zaak bestudeerd wordt. Een natuurkundige en scheikundige kunnen beiden naar een trekveer staan kijken, maar de natuurkundige zal zich bijvoorbeeld afvragen in welk verband de mate van uitrekken en trillingstijd met elkaar staan terwijl de scheikundige zich afvraagt hoe de moleculen waaruit de veer bestaat reageren op uitrekken. Deze vergelijking zou je door kunnen trekken en bestuurskunde gaan vergelijken met andere wetenschappen, maar het problematische wordt in dat geval het kennisintegrerende karakter

van bestuurskunde. Het is namelijk de vraag of dit karakter er voor zorgt dat wanneer een bestuurskundige een organisatie van het openbaar bestuur observeert hij zal letten op zaken die ook door een onderzoeker afkomstig van een andere discipline opgemerkt worden of dat de bestuurskundige iets kan vinden waar geen enkele andere wetenschap aandacht aan besteedt. Als dit laatste het geval is zou men kunnen stellen dat bestuurskunde een uniek studieobject kent. In het eerste geval kan men zich afvragen of bestuurskunde überhaupt wel bestaansrecht heeft. Ik laat het voor nu bij vragen, want een mogelijk antwoord roept weer talrijke nieuwe vragen op. Om een tipje van de sluier op te lichten; de vraag of bestuurskunde als interdisciplinaire of multidisciplinaire wetenschap opgevat moet worden maakt al een wereld van verschil bij de beantwoording.

Over de wetenschappelijkheid van bestuurskunde als fundamentele discussie wil ik hier niet verder meer

"Om een eigen boekenkast te verdienen moet een wetenschap een uniek studieobject hebben"

uitweiden, omdat dan vragen als 'wat is wetenschap?' aan de orde komen en het is in dit korte artikel niet haalbaar om hier nog iets over te zeggen. Om toch tot een soort conclusie te komen zet ik de zaken nog even op een rijtje.

Ik begon net dit artikel naar aanleiding van mijn verbazing over het gebrek aan een eigen boekenkast voor bestuurskunde, toch een academische opleiding. Een eerste verklaring leverde de bestuurskunde als inter- of multidisciplinaire wetenschap op, die kennis uit aspectwetenschappen integreert. De vraag vervolgens of bestuurskunde een eigen boekenkast verdient leverde twee criteria op waaraan in mijn ogen voldaan moet worden. Door middel van een stukje geschiedenis heb ik duidelijk willen maken dat bestuurskunde in zijn

Baltic International Summer School 2003

moderne vorm weliswaar vrij nieuw is, maar dat er in het verleden al zoveel aandacht aan is besteed dat het in ieder geval geen argument is om vanwege een gebrek aan bruikbare publicaties geen eigen boekenkast voor bestuurskunde neer te zetten. De twee criteria leverden vooral nog meer vragen op, maar daar zal ik een volgend stuk zeker op terugkomen. Om de leesbaarheid van dit stuk te bevorderen ben ik bewust niet te diep op heel specifieke vragen ingegaan. Afsluitend spreek ik de hoop uit dat de identiteit van bestuurskunde vooral een discussie blijft, waar ik zelf zeker nog schriftelijk en verbaal aan bij zal dragen. Als iedereen die met bestuurskunde bezig is dat ook doet komen we uiteindelijk misschien tot een gefundeerd oordeel over de kwestie van de eigen boekenkast voor bestuurskunde. Of is er geen boekenkast op FSW, omdat het te duur is om de bibliotheek opnieuw in te delen?

Peter Kasbergen

Wil je meer lezen over de identiteit van bestuurskunde? Ga gewoon eens in de boekenkasten bij politicologie of sociologie kijken. Of meer specifiek lees: 'Tussen fragmentatie en integratie: de bestuurskunde als kennisintegrerende wetenschap', het proefschrift van professor Mark Rutgers.

Noten

¹ Leerboekbestuurskunde, A. van Braam met medew. van M.L. Bemelmans-Videc, 1986, Muidenberg, Coutinho; p. 3

² Bestuurskunde: hoofdfiguren en kernthema's, red. A.F.A. Korsten en Th.A.J. Toonen, 1988, Leiden, Stenfert Kroese; p. 2

³ A.F.A. Korsten en Th.A.J. Toonen, 1988; p. 2

⁴ Tussen fragmentatie en integratie: de bestuurskunde als kennisintegrerende wetenschap, M.R. Rutgers, 1993, Delft, Eburon; p. 52

⁵ Spiegelgingen, een column van Mark Rutgers in Bestuurskundige Berichten van juli 1997.

Afgelopen zomer ben ik drie en een halve week naar de "Baltic International Summer School" (BISS) in Letland geweest. Ik heb hier zo'n geweldige tijd gehad dat het misschien leuk is voor andere bestuurskundigen om hier ook een keer heen te gaan! Of natuurlijk om enthousiast te worden voor een summerschool ergens anders.

De idee achter BISS is een samenwerkingsverband tussen drie universiteiten uit Estland, Letland en Litouwen; de baltische staten. Nadat de drie landen in 1991 onafhankelijk zijn geworden (na meer dan vijftig jaar russische overheersing) is er in razend tempo veel veranderd. Van een communistische planeconomie naar een economie bepaald door de tucht van de markt, maar ook van een bijna volledig gestuurde informatievoorziening vanuit Moskou naar ongecensureerde media. In september zullen referenda in Estland en Letland uitmaken of er toetreden zal worden tot de EU. De drie landen zullen in ieder geval in mei 2004 lid zijn van de Navo. Drie landen met een zeer jonge geschiedenis die zich, naar mijn mening, nog steeds in een transitie-fase bevinden. Hierdoor en ook omdat de landen op toeristisch gebied veel te bieden hebben zijn het super interessante landen om heen te gaan!

Aan de BISS namen dit jaar 55 mensen deel uit 25 verschillende landen; van de USA tot Japan en van alles er tussenin. Mijn 'roomie' kwam bijvoorbeeld uit Georgië. De oorlog in Tsjetsjenië bleek toch iets genuanceerder te liggen....! En denk niet dat een (getraind) Leids student iets kan beginnen tegen de wodka-drink-kunsten van een Georgiër!

's Ochtends waren er colleges van universitaire docenten uit de drie landen, mensen uit het bedrijfsleven, ngo's, overheidsinstanties en de politiek. De vakken die ik heb gevolgd zijn "Baltic Politics", "Baltic Media", "Russian Policy in the Baltic Sea Area" and "Foreign Policy of Small Nations". In eerste instantie was ik bang dat de vakken mij niet zoveel zouden zeggen, omdat ze sterk gefocust zijn op de baltische staten, maar veel problemen vertoonden gelijkenissen met issues die

in Nederland spelen.

Na de ochtendcolleges gingen we vaak uit eten, want de verleiding van een goede maaltijd in een restaurant voor zo'n 1,5 à 2 Euro is moeilijk te weerstaan. Na een siësta hadden we vaak aan het eind van de middag nog een werkgroep en later op de dag was er meestal een andere activiteit: film, ontmoeting met het gemeentebestuur, picknick, volksdans, international foodparty of een excursie. Elke dag eindigde met gezelligheid en feestjes.

Dus voor een 'insight' in de baltische staten, een super tijd en contacten van over de hele wereld, neem eens een kijkje op de website: www.va.lv/biss; of mail voor meer informatie: broekema@hotmail.com.

Jeroen Broekema

Baltische Dans

De mondige burger versus de mondige overheid

In de BB nummer 3 van juni jongstleden vroeg Koen Bartels zich af of onze maatschappij echt ziek was. Hij stelde dat de Nederlandse bevolking hun problemen niet langer als luxeprobleem zagen, maar als ernstige kwesties. Naar mijn mening heeft hij gelijk. In dit stuk wil ik hier nog verder op in gaan.

Eind jaren '90 heeft het merendeel van de Nederlandse inwoners het nooit zo goed gehad. De welvaart en voorspoed waren nog nooit zo overduidelijk aanwezig. Onze opa's en oma's kunnen nog zo hard roepen dat ook oud brood eetbaar is, zelfs als student voer je het massaal aan de eendjes. En ook al is je studiebeurs nog zo krap, je moet natuurlijk wel het nieuwste model mobieltje op zak hebben. Toegegeven, het mag dan overduidelijk zijn dat de glorie van het poldermodel nu echt ten einde zijn - het aantal werklozen blijft oplopen evenals de miljoenen aan tekorten -, maar het merendeel van de mensen heeft het nog nooit zo goed gehad.

Natuurlijk is er nog steeds een groep mensen die zijn overgeslagen door de welvaart. Er zijn nog steeds personen die leven onder de armoedegrens. Het probleem is dat deze mensen zwaar in de minderheid zijn en bovendien slecht georganiseerd. De diversiteit van hun problemen heeft ertoe geleid dat er geen vereniging of vakbond is die de belangen van én bijstandsmoeders én uitkeringsgerechtigden én chronisch zieken behartigt.

Maar ook al leeft de meerderheid van de Nederlanders in voorspoed, er lijkt sprake te zijn van een cultuur van ontevredenheid. Nederland is vervat in twee extremen: de meerderheid van de bevolking kent een ongekende welvaart, terwijl de ontevredenheid van de bevolking eveneens hoogtij viert.

Nu het economisch slechter gaat wordt dit nog duidelijker. De angst om iets van de toegenomen welvaart in te leveren neemt toe en toe. Een jaar geen loonsverhoging wordt gezien als achteruitgang. Mensen morrelen over de verdragen bij de NS, de vervagende normen en waarden, de

files, de toegenomen ziektekosten en ga zo maar door. De maatschappij heeft geld zat, maar er lijken een aantal problemen te zijn die met geld niet oplosbaar zijn, zoals bijvoorbeeld de wachtlijsten.

"Maar ook al leeft de meerderheid van de Nederlanders in voorspoed, er lijkt sprake te zijn van een cultuur van ontevredenheid"

De toegenomen ontevredenheid heeft nog andere effecten, de lidmaatschap van politieke partijen neemt weer toe. Evenals de interesse voor politiek in het algemeen. Een ontevreden bevolking die tegelijkertijd een toenemende belangstelling voor de politiek vertoont is iets nieuws. De vraag is hoe je hier als regering mee om moet gaan. De overheid heeft de verantwoordelijkheid voor het oplossen van maatschappelijke problemen. Daarvoor moeten de oorzaken van deze problemen worden aangepakt. Maar misschien is het deels ook een stukje bewustwording voor de bevolking. Tegen welke kosten kunnen de problemen opgelost worden? En kunnen alle problemen wel worden opgelost? Ik ben benieuwd welke plannen het kabinet met Prinsjesdag presenteert.

Verdere bezuinigingen lijken noodzakelijk voor het kabinet Balkenende II. Dit is zeer problematisch

gezien de hoeveelheid problemen die aangepakt moeten worden. Vaak wordt gerefereerd aan de situatie waarmee het kabinet Lubbers I (1982-1986) werd geconfronteerd. De kabinetten Lubbers streefden naar een kleinere, soberdere en vooral goedkopere overheid. De Overheden werd verweten te veel een bureaucratie te zijn geworden. De dienstverlening was te log en te traag, daarbij kwam nog dat er te veel regelgeving was om rekening mee te houden. Overheden waren duur en presteerden niet. Balkenende II staat voor dezelfde situatie. Zelf heb ik de begin jaren '80 niet (politiek) bewust meegemaakt, maar het volgende valt mij wel op over de netelige positie van het kabinet Balkenende. De verwachtingen van de burger zijn torenhoog en de media worden steeds kritischer. Het eisenpakket neemt toe, terwijl het aantal mogelijkheden van de overheid om hieraan te voldoen afneemt. Daar komt nog eens bij dat iedereen het er wel over eens is dat het economisch slecht gaat, maar niemand wil dat hij of zij daar persoonlijk door wordt geraakt. Er wordt geen genoegen genomen met een mindere kwaliteit van de dienstverlening en niemand wil salaris inleveren. Dit is begrijpelijk, elke burger denkt primair vanuit zijn eigen belang.

Ik vraag me echter af of overheden er in kunnen slagen kwaliteit te leveren in perioden van bezuinigingen. Het kabinet wordt belemmerd in haar strak financieel beleid door allerlei protesten, vakbonden en belangengroepen. Misschien wordt het poldermodel wel vervangen door een moddergevecht over achterblijvende prestaties van de overheid aan de ene kant en aan de andere kant het niet willen meewerken aan bezuinigingen door de burger. De burger is mondig, maar is het niet tijd dat overheden ook mondig worden?

Marije Stam

40 jaar FSW - 700 man - 7 bier: onbetaalbaar

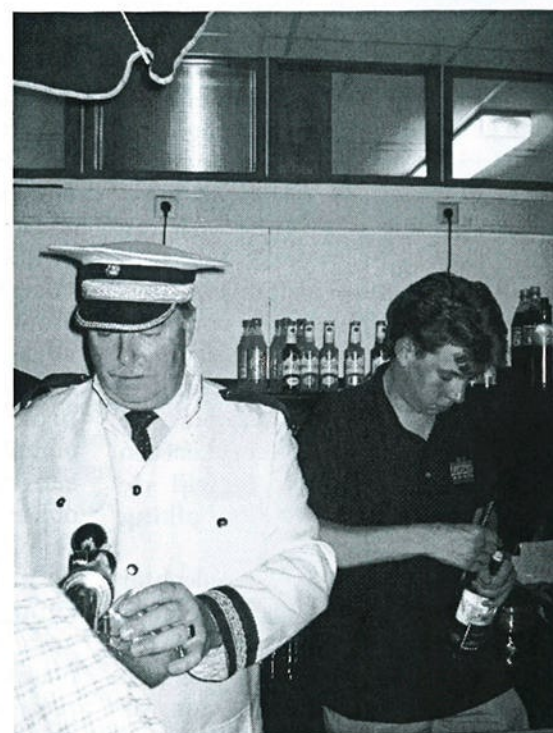
Te gast bij de gemeente Den Haag - faculteitenochtend El Cid

All aboard! - Boottocht & BBQ eerstejaars

Polonaise aan de Reeuwijkse Plassen - inzet: B.I.L.

Meneer Tuurenhout, ... 1 chocomel alstublieft!

Uittreksels

Propedeuse

	Leden	Niet-Leden
Rosenthal - Openbaar Bestuur*	€ 3,65	€ 7,25
Neelen - De Bestuurlijke Kaart*	€ 2,25	€ 4,55
Cliteur - Inleiding Recht	€ 3,20	€ 6,35
Stone - Policy Paradox	€ 0,90	€ 1,80
Healey - Methoden en Technieken 2	€ 1,00	€ 2,05
Van Hoof - Sociologie en de Moderne Samenleving	€ 3,40	€ 6,80

Doctoraal 1

Stone - Policy Paradox	€ 0,90	€ 1,80
Politieke Theorieën, Machiavelli, Plato	€ 1,60	€ 3,20
Lammers - Organisaties Vergelijkenderwijs	€ 2,25	€ 4,55
Koopmans - Openbare Financiën	€ 2,05	€ 4,10
Ballegooij - Bestuursrecht in het AWB-tijdperk	€ 3,29	€ 6,58
Rainey - Understanding & Managing Public Organizations	€ 2,00	€ 4,00
Howlett & Ramesh - Studying Public Policy	€ 3,00	€ 6,00

Doctoraal 2

Hollis - The Philosophy of Social Science	€ 2,70	€ 5,45
Stone - Policy Paradox	€ 0,90	€ 1,80
Bekke, Perry, Toonen - Civil services in comparative perspective	€ 1,35	€ 2,70
Page - Political Authority	€ 1,15	€ 2,25

Avondopleiding

Eerste jaar

Rosenthal - Openbaar Bestuur	€ 3,65	€ 7,25
Neelen - Bestuurlijke Kaart	€ 2,25	€ 4,55
Neuman - Social Research Methods	€ 4,55	€ 9,10
Politieke Theorieën, Machiavelli, Plato	€ 2,25	€ 4,55
Lammers - Organisaties Vergelijkenderwijs	€ 2,25	€ 4,55
Stone - Policy Paradox	€ 0,90	€ 1,80
Rainey - Understanding & Managing Public Organizations	€ 2,00	€ 4,00

Tweede jaar

Bekke, Perry, Toonen - Civil services in comparative perspective	€ 1,35	€ 2,70
--	--------	--------

* Dit betreft uittreksels van eerdere edities, houd hier rekening mee bij het bestuderen van de stof voor het vak Bestuurskunde I.

M/V DEN HAAG

www.denhaag-vacatures.nl

Waarom niet Den Haag? Als je voor het stadhuis staat dan zie je het pas. Wat een gebouw, wat een ambitie. En zodra je binnenkomt voel je het: dit is een grote gemeenschap. Met een veelheid aan mensen, culturen, architectuur en bedrijvigheid. Zo divers als het stadhuis, is heel Den Haag. Mensen die de grote stad draaiende houden door haar te organiseren, besturen en moderniseren. Daar wil je toch bij horen, daar wil je toch aan proeven, daar wil je van leren. Als dat voor jou opgaat, is werken in het traineeprogramma misschien wel iets voor jou.

Gemeente Den Haag

Bij de gemeente Den Haag werken ruim 7500 mensen verdeeld over 13 diensten. Deze diensten zorgen gezamenlijk voor een enorm pakket aan dienstverlening aan haar inwoners. De ene dienst is meer met uitvoerend werk, de andere dienst meer met beleidstaken bezig. De miljardenbegroting dwingt tot een bedrijfsmatige en zakelijke werkwijze. Sommige onderdelen moeten zelfs concurreren met het bedrijfsleven om interne opdrachten te verwerven. De gemeente Den Haag heeft daarom zowel een maatschappelijke als bedrijfsmatige oriëntatie.

Meer informatie en meer banen?
www.denhaag-vacatures.nl

TRAINEE

In Den Haag kun je twee jaar als trainee aan de slag. Je bent verantwoordelijk voor in elk geval twee projecten bij twee verschillende onderdelen van de organisatie. Met je coach en je mentor maak je een persoonlijk ontwikkelingsplan. Tijdens de eerste negen maanden volg je naast je werk een introductieprogramma. Daarna werk je nog gemiddeld 1 dag per week met andere trainees aan een gemeentebreed project of volg je een training.

Meer weten? www.denhaag-vacatures.nl
of bel Latifa Bakimi (070) 353 2735 of Karin Film (070) 353 2906.

Kennis en vaardigheden

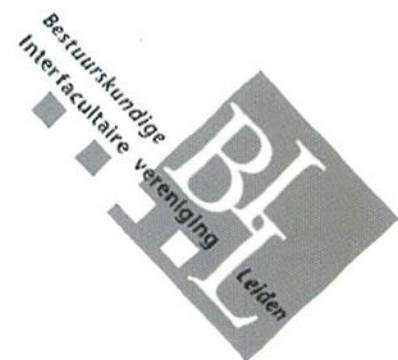
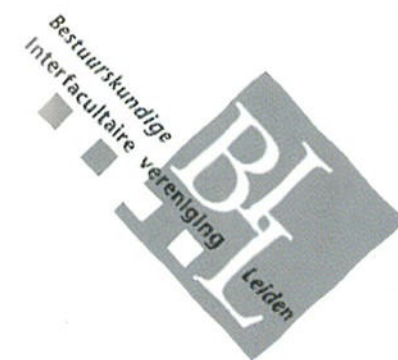
- universitaire opleiding;
- maximaal twee jaar werkervaring;
- initiatief, teamgeest en een resultaat- en veranderingsgerichte ding.

Arbeidsvoorwaarden

- startsalaris ± € 2341,-;
- uitstekende opleidingsfaciliteiten;
- activiteiten van Jong Den Haag;
- baangarantie en postdoctorale opleiding na traineeprogramma.

Talentenjacht
Foto: Bestuursdienst

Bestuur 2002-2003 bedankt al haar actieve commissies en enthousiaste leden!

Daarnaast bedankt de B.I.L. ook haar Institutionele Leden:

Algemene Rekenkamer
Alons & Partners Consultancy BV
DOXIS Informatiemanagers
Gemeente Haarlemmermeer
Gemeente Den Haag
Ministerie van Financiën
Provincie Zuid-Holland

Kooyker*)

**voor je
studieboeken...**

...en meer!

Breestraat 93 & 127, 2311 CM Leiden

Telefoon (071) 5160500

E-mail: bree127@kooyker.nl

www.kooyker.nl